

לקוטי אמרים

- תניא -

פרק א

עם ביאורים

והחסיד המשפיע

ר' שמואל גרונם אסתרמן

מהחסיד

ר' יעקב קאדאניר

תשורה

לזכר נשמת

הרה"ח הישיש התמים

ר' יהודא ב"ר צבי הירש

חיטריק

ליום היארצייט הראשון

טו"ב שבט תשס"ז

לקוטי אמרים

- תניא -

.

פרק א

עם ביאורים

והחסיד המשפיע

ר' שמואל גרונם אסתרמן

מהחסיד

ר' יעקב קאדאניר

תשורה

לזכר נשמת

הרה"ח הישיש התמים

ר' יהודא ב"ר צבי הירש

חיטריק

ליום היארצייט הראשון

טו"ב שבט תשס"ז

לזכר נשמת אימנו

הרבנית קיילא ע"ה

בת הרה"ג הרה"ת

אהרן תומרקין ורחל נ"ע

נפטרה שביעי של פסח תשמ"ג

הרה"ת הרב יהודא ב"ר צבי הירש חיטריק

הרה"ח הרב יהודא חיטריק ע"ה

למקום רחוק כליכך. אבל הפעם, בסוף שנת תרע"ג, הוא לא יכול לעמוד מול טענה חדשה שלי: חברי הטוב ב"חדר", שהיה צעיר ממני, כבר נסע, ואם צעירים ממני נוסעים, עלי לנסוע בקל וחומר.

ה"חבר" היה לא אחר מאשר יהודה עבער, מי שנודע לאחד מבין האריות שבחבורת ה"תמימים", כשגדל בתורה והיה לגאון מפורסם שעמד בראש כמה מסניפי "תומכיתמימים" ברוסיה ואחר־כך כראש הישיבה בפולין, וסופו שנהרג בידי הנאצים ימ"ש, הי"ד.

הישיבה בליובאוויטש התחלקה, כידוע, ל"חדרים", "שיעור" ו"זאל". הילדים והנערים הצעירים למדו ב"חדרים", המבוגרים יותר – ב"שיעור", והבחורים שלמדו בעיקר בעצמם, נימנו עם תלמידי ה"זאל".

עם בואי, ואני בגיל בר־מצווה, התקבלתי ל"חדרים", לכיתתו של המלמד רבי יחיאל קומיסאר ע"ה. לאחר מכן עברתי לכיתתו של המלמד רבי אברהם ע"ה (שם משפחתו היה, כמדומני, גילרנטר). אבל אחרי "זמן" אחד נכנסתי לכיתתו של רבי יהושע ארש ע"ה, שנודע בכינויו "דער דווינסקער ראשישיבה". כיתה זו היתה ה"שיעור", ולמדנו גמרא בעיון עם מפרשים. על כל נושא היה ר' יהושע מביא מפרשים רבים וכמעט בכל סוגיא היה קורא לפנינו ומסביר היטב ("אוסריידן") את הראש והר"ן, המהרש"א, המהר"ם ועוד, שעל הדף.

גם כאן הייתי רק "זמן" אחד, ולאחר מכן התקבלתי לכיתתו של ראשישיבה השני בשיעור – רבי שמואל מבאריסוב ע"ה.

במשך כל תקופת הלימודים ב"חדרים", וגם לאחר מכן ב"שיעור", היינו נתונים תחת השגחה והקפדה רבה על סדר ומשמעת. כתוצאה מכך, היה לנו קשר רופף ביותר עם כל הנעשה ב"חצר", למעט ימי המועדים, בהם היינו פנויים מלימודים ושהינו כל הזמן בחצר במחיצת הרבי נ"ע ובין החסידים הידועים. בכל ימות השנה, לעומת זאת, אפילו לשמוע את ה"מאמר" מפי הרבי נ"ע בליל שבת לא הלכנו, במיוחד בתקופת החורף, כאשר מיד עם הדלקת הנרות היה עלינו

אבינו הרה"ת יהודא חיטריק ע"ה, נולד בראש חודש אלול תרנ"ט בעיירה קראסנאלוקי השוכנת במחוז באריסוב שבפלך מינסק, ביילורוסיה, להוריו הרה"ח ר' צבי הירש ומרת חיה.

אבינו נולד בתוך אווירה של תורה וחסידות. אביו היה מגיע לשמוע דא"ח בקביעות בבית המדרש של העיירה. כבר במלאת לאבינו שלוש שנים, היה לוקח אותו בכל שבת קודש לשמוע חסידות, אף שלעתים היה נרדם במקום.

בהיותו ילד כבן 13 נסע ללמוד בישיבה בעיר באריסוב, שם למדו כחמישים תלמידים בשלוש כיתות. לאחר כשנתיים ביקש מאביו לנסוע ללמוד בישיבה גדולה. באותה תקופה הגיעו לאוזניו שמען של שלוש ישיבות מפורסמות: ליובאוויטש, ראדין ומיר, והוא ואביו התחבטו להיכן ייסע. לבסוף הוחלט שייסע לישיבה בליובאוויטש. להלן חלק מיומנו:

ההיכרות הראשונה שלי עם ה"תמימים" היתה עוד לפני שהגעתי לליובאוויטש. היה זה בבאריסוב בשנת תרע"ב. באותה שעה הייתי תלמיד בישיבה־קטנה המקומית. "חדר" עם מחנכים חסידיים בו למדתי משנת תרע"א. היינו קבוצה של כ־10 נערים ולמדנו היטב. במשך כמה "זמנים" למדנו את המסכתות בבא־קמא ובבא־מציעא וקנינו ידיעה די טובה.

כשהגיע "בין הזמנים" של שנת תרע"ג, באו לבאריסוב כ־50 בחורים תלמידי ישיבות שונות שחזרו לבית הוריהם. אז פגשתי מקרוב את ה"תמימים". הם היו קבוצה קטנה מתוך 50 הבחורים. אבל היה קל מאוד להבחין בהם. שאר התלמידים היו תלמידי ישיבות ליטאיות ידועות, ואפילו היראים יותר שביניהם חבשו חליפות ומגבעות "מודרניות", בעוד שה"תמימים" לבשו מעיל ארוך, כובע משי, כולם היו מגודלי זקן ופאות והטלית־קטן שלהם נראה מכל צד.

כנערים צעירים שמנו לב, בעיקר, להבדלים החיצוניים, אבל היינו מבתים חסידיים וידענו שבחורים אלו הם גם נעלים בפנימיות. באותה שעה גמלה בליבי ההחלטה לנסוע לליובאוויטש. האמת היא שרציתי לעשות זאת גם קודם לכן, אבל אבי לא שש לרעיון של נסיעת ילד לבדו

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

החסיד ר' אלתר שימחאוויטש התוועד אתנו והתוועדויות שלו עשו עלינו רושם רב. ראש הישיבה היה הגה"ח ר' שאול־דב זיסלין שעזב אותנו, בשלב מסוים, מפחד גזירת הגיוס. הוא היה, כידוע לכל מכיריו, גבה־קומה, יפה־תואר ויפה־מראה ובעל הדרת פנים לא רגילה, וחשש מאוד מהגיוס. כאשר הרבי נ"ע, בשיתוף פעולה עם עוד מגדולי הדור, פעל שחרור לרבנים, מיהר הרב זיסלין למצוא משרת רבנות. בכל אופן, השנתיים הללו היו חשובות, טובות ומועילות מאוד מבחינה רוחנית.

כשהגיעה שעתו לחזור לליובאוויטש ולהימנות עם תלמידי ה"זאל", בשנת תרע"ח, כבר לא היה הרבי נ"ע בליובאוויטש. כידוע, בגלל מלחמת העולם עקר הרבי נ"ע לרוסטוב, אך הישיבה עדיין נשארה בליובאוויטש.

בתקופה הראשונה עדיין התנהלו כל הסדרים כרגיל, אבל המצב הלך והחמיר. כתוצאה מהתהפוכות שעברו אז על רוסיה בכלל ובמיוחד בגלל החשש מגיוס לצבא, הלך מספר התלמידים והתמעט. בדרך־כלל עלה מספר תלמידי ה"זאל" כ־150, אבל כעת עתה רק כ־60. היתר התפזרו בעיירות שונות, והסיבה לכך, בין השאר, היתה העובדה שרבים הצליחו להיפטר משירות בצבא באותו אמצעי, וקיבוץ של כולם יחד היה מעורר חשד גדול.

האמצעי היה שהשתמשו בתחבולות שונות, שהביאו לשיתוק זמני ביד, ר"ל. הדבר היה כרוך בייסורים נוראים באותה שעה, וידוע לי שהם סבלו מכך גם שנים רבות מאוחר יותר. כזה היה המצב כשמנגד עמד הפחד מפני הגיוס לצבא, שהיה לא רק סכנה מוחשית לגוף, ר"ל, אלא גם פחד מניתוק מוחלט מכל זיק של יהדות, ח"ו.

ה"תמימים" התפזרו אפוא בעיירות שונות בקבוצות של כ־10-15 בחורים ועשו כל מאמץ לשמור גם שם על רוחה המקורית של הישיבה, כמו בליובאוויטש. הקבוצות הללו נסעו לערים ראמען, חרסון, חרקוב, כותאיש שבגרוזיה, ועוד.

בינתיים הלכה וגברה ידם של הקומוניסטים והדבר גרם למצב כלכלי חמור ביותר. היוקר האמיר והעניות גברה כל־כך, שהיה ברור כי הישיבה בליובאוויטש לא תוכל להמשיך להתקיים. ואז, בקיץ תרע"ח, עזבו אחרוני התלמידים, ואני בתוכם, את העיירה לליובאוויטש. לקראת ראש השנה תרע"ח נסעה קבוצת

ללכת ללמוד. זכורני, אגב, איך המשגיח רבי יחזקאל הימלשטיין ע"ה היה מחפש "עצות", כיצד לשמוע את המאמר בעצמו. מפעם לפעם הוא היה מתחלף עם משגיח אחר כדי לא להפסיד את המאמר.

תלמידי הזאל, לעומת זאת, היו מאזינים למאמר וחוזרים עליו בתור חלק בלתי־נפרד מסדר הלימוד שלהם. לאחר השבת היה ר' שילם ע"ה בוחן רבים מהם כדי לבדוק אם הם יודעים את המאמר ועד כמה הם מבינים אותו. בעניין זה, כדאי להזכיר, כי מספרים, שפעם עמד למבחן לפני ר' שילם אחד מהתי' שהיה בעל הבנה טובה בדא"ח, אלא שבאותה פעם לא ידע את המאמר כדבעי, משום־מה. כשהגיע הלה לקטע שלא היה מחוור לו כל־כך, אמר רעיון משלו. היה זה, כנראה, רעיון נאה, אבל הרבי לא אמר זאת, ור' שילם מחה על כך בתוקף...

נחזור אלינו, התלמידים הצעירים. כאמור, עסקנו בעיקר בלימוד גמרא עם מפרשים, אבל בהחלט השתדלו להחדיר בנו גם הנהגות חסידיות וגם את תורת החסידות, אם כי טרם נדרשה מאתנו הבנה חב"דית מעמיקה. ב"חדרים" היה המשגיח ר' אברהם פרינלנד "אומר" לפנינו תניא עם מעט מאוד הסברים. לאחר מכן, ב"שיעור", כבר שמענו תניא מפי המשפיע ר' גרונוס. זה כבר היה קרוב ללימוד מסודר של ממש, לכל אחד מאתנו היה תניא וכו'.

אז לא הירבו ללמוד אתנו "השכלות", אבל ר' גרונוס היה משלב, מפעם לפעם, הסברים כדי לקרב אלינו את הדברים.

למרות שלא היינו מעורבים במה שנעשה ב"חצר", כאמור, התמזל מזלי וגרתי באכסניה ששכנה ממש מול ה"חצר". באותה אכסניה היו מתארחים רבים מחשובי החסידים שבאו לרבי נ"ע וביניהם הרב החסיד רבי ברוך שניאור ז"ל — סבו של הרבי — שהמשפיע ר' גרונוס היה נוהג לקבל את פניו באכסנייתו, ובשעות אלו זכיתי לשמוע הרבה סיפורי צדיקים וחסידים (אותם פירסמתי בספרים "רשימת דברים").

לאחר הלימודים אצל ר' שמואל עברתי למחלקת הישיבה בשצעדרין. שם הייתי בשנים תרע"ו ותרע"ז ושם קיבלנו את החינוך המיוחד של "תומכיתמימים". למדנו חסידות בעיון, חזרנו פרקי תניא ומאמרים בע"פ. המשפיע

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

הגבאים את העובדה שבגלל הבחורים הניקיון לא נשמר כליכך, ובמקום אחר סבלו ה"תמימים" מהקור העז. כאן גילו הגבאים הרבה רצון טוב, אבל הם לא היו מסוגלים להשיג פסולת-עץ להסקה יותר מאשר לזמן התפילות. על עצים של ממש איש לא דיבר...

תם החורף, מזג-האוויר השתפר והעבים שבשמים התפזרו, אך האביב לא הביא אתו שיפור במצב. בתקופת הפסח סבל בית הרבי קשות מהשלטונות. הבונדיסטים גרמו לישיבה לעמוד למשפט והכל ידעו שזהו מסוג המשפטים שנועדו לראווה בלבד, בעוד פסק-הדין מוכן מראש. אך הרבי, אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, הורה כי בכל זאת יש להשתדל ולהשיב על ה'האשמות', כדי שדבר הישיבה יישמע ולפחות יראו שיש גם צד נוסף. הנציגים היו הרב משה רוזנבלום, הרב לאבוק והרב נחום גורלניק.

כצפוי, בית-המשפט הורה על סגירת הישיבה, אבל עשרות בחורים נשארו בעיר בתנאי עוני ומחסור איומים, שהלכו והחמירו אחרי פטירת החסיד הנגיד רבי שמואל גוראריה ע"ה.

התלמידים סבלו חרפת-רעב, הביטו בצער ובכאב על הייסורים שפוקדים את בית הרבי נ"ע, כאשר השלטונות מצירים לו ולביתו, לוקחים את כל אשר לו (את מה שהוכן לקראת חתונת הרש"ג ז"ל וכו'), וגם לא פעם מסתכנים בעצמם."

אבינו נכח בעצמו באותו לילה (אחרי חגה"פ) שבו נאסרו הרש"ג ז"ל, הרב לאבוק ובנו של הר"מ רוזנבלום. השומר שהוצב בפתח בית הרבי נ"ע היה בן למשפחה חסידית ש"החמיץ" ועבד בשירות הגר"א... אבל נשאר "ידיד". כשהוא הבחין שאבא שהלך בחברתו של החסיד ר' זלמן אידל ז"ל, הורה להם להתחבא ולא להבליט את נוכחותם בחצר. ה"ידידות" של אותו "שוטר" התבטאה, בין השאר, בכך שכמי שידע מה מדובר בחוגי הצנזורה המקומית, הורה לבחורים להפסיק לכתוב לביתם ולחבריהם על מה שקורה בבית הרבי ובין הבחורים ה"תמימים".

המצב הפך לבלתי-נסבל עוד, ולאחר חג הפסח תרפ"א, הוחלט להעביר את הישיבה מרוסטוב. קבוצה חשובה נסעה לפולטובה, ושם זכו ה"תמימים" לרווחה מסוימת בגשמיות, ומיהרו לנצל אותה להתעלות רוחנית.

אבא עשה שם כשנתיים במחיצתם של ראש-

תלמידים לשהות עם הרבי הרש"ב, ובהם גם אבינו: "פתאום קרא המשגיח המשפיע ר' שילם קוראטין להבחורים הקשישים ואמר להם שהגיע מכ"ק אדמו"ר הרי"צ אלף רובל עבור הוצאות הנסיעה לרוסטוב, והיות שאז נמצאו באולם הגדול מאה תלמידים, ינתן לכל אחד עשרה רובל עבור כרטיס".

הקומוניסטים הלכו והתחזקו והמצב הלך והחמיר. בתי-החרושת והעסקים הפרטיים נלקחו ע"י השלטונות, והקהילה היהודית המקומית לא היתה מסוגלת לשאת בעול החזקת הבחורים, וכשהמצב קשה, נוסעים לרבי. גם בבית הרבי נ"ע, שהיה, כאמור, ברוסטוב — היה מצב קשה למדי, אך בסופו של דבר היתה זו עיר בעלת אוכלוסייה יהודית די מכובדת, והיתה תקווה להסתדר איכשהו. ולא עוד, אלא שהרבי נ"ע עצמו כתב שיבואו אליו, לרוסטוב.

כאן התעוררה בעיית הנסיעה. איש מהבחורים לא היה "כשר", כי לאיש לא היו ניירות שיוכיחו היכן הוא עובד, ומי שאין לו ניירות לא יכול לקנות כרטיס נסיעה ברכבת, גם אם יש לו די כסף לשם כך. הברירה היחידה היתה "להתגנב" בקרונות רכבת המשא. כאן היה ה"גנב" לוקח סיכוי שייתפס בידי הגר"א, שנהג להעניש על כך בכמה ימי עבודה. בלית ברירה לקחו הבחורים את הסיכון ויצאו לדרך. הנסיעה היתה בקבוצות של 2-3 בחורים שנסעו, בגלל התנאים ה'מיוחדים', כשבוע ימים.

דברי הרבי נ"ע, כי לדעתו על התמימים לבוא לרוסטוב, עברו מפה לאוזן, ולקראת ר"ה של שנת תר"פ, השנה האחרונה לחייו בעלמא הדין, התאספו כ-100 בחורים. בחוץ השתוללו הצבא והפורעים ומבפנים התפשטו המחלות הקשות ר"ל, אבל ה"תמימים" בשלהם. ככל שרק ניתן ומתי שרק אפשר — הם מתקבצים יחדיו ושוקדים על התורה ועל העבודה.

בב' בניסן הסתלק הרבי נ"ע, ודברי הימים ההם כבר נכתבו. בתחילת השנה הבאה, תרפ"א, התארגנו הלימודים ב"חצר" הרבי נ"ע והתלמידים מצאו מקום לינה ב"שאלאש" (מין צריף), שבצפיפות הכיל את מרבית התלמידים. מאוחר יותר, כאשר כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע חלה בעצמו, לא ניתן היה להמשיך את הלימודים בבית הרבי, ואז החלה פרשת נדודים בבתי-הכנסת שבעיר. במקום אחד לא אהבו

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

שעה שתלמידי בתי הספר היו צועדים הביתה בסיום יום הלימודים.

טבעת החנק סביב חסידי חב"ד בחרקוב, הלכה והתהדקה. בשנת תרצ"ט הגיע לכלל התנגשות עם הג.פ.או., כפי שסיפר ברשימותיו: "הגוי מהג.פ.או. בעל התיק של בתי הכנסת, היה מנגד גדול לכך שלומדים בבית הכנסת מצ'אנסקי בין מנחה לערבית, או קודם התפילה, או לאחר התפילה, באומרו שבית הכנסת הוא רק לתפילה ולא לתורה. הגבאי הישיש, החסיד ר' מאיר משה מרקוביץ, היה מתווכח עמו שאינו כן, אבל הוא הרשע היה השכם והערב תובע מהגבאי לקיים את דברו. בראותו שעם ר' משה מאיר אינו יכול לפעול הרבה, וברשימה של האחראים על רכוש בית הכנסת כולם היו אנשים זקנים, ורק שני אברכים צעירים לימים והם: בנציון שם טוב ואבינו, ראה הגוי הרשע מציאה ליפול עליה. כאשר נאמר לו כי בנציון שם טוב כבר נשלח לסיביר, החליט שאבינו יקבל את הגבאות..."

"אך לא הייתה בידו הרשות לשלוח לי פסק הזמנה על ידי המשטרה, ונתן כתב הזמנה על ידי השמש של בית הכנסת. כאשר בא השמש, אמרתי לו שבני ביתי יחתמו לו שלא מצא אותי בבית. עבר חודש ימים, והוא ציוה להשמש שלא ילך מביתי עד שימסור ההזמנה לידי, כשבא לביתי לא קיבלתי ממנו את ההזמנה, ואמרתי לו שיכתוב שלא הייתי בביתי. השמש אמר שהגוי הרשע אמר לו, שלא יצא מביתי עד שימסור לידי, וזרק ההזמנה ויאמר, שמסר לידי."

"כה נמשך בערך שנה, הוא שלח הזמנות, וענו שאינני בביתי, עד שבקיץ תרצ"ט בעת שפרצה מלחמת העולם השנייה, הפסיק לקרוא לי."

באותה תקופה ארע מקרה, שכמעט נתפס בכף, ובעקבותיו חשתי כי עלי לעבור להתגורר בגרוזיה או בסמרקאנד, שם הרדיפות היו פחות קשות: "בשנת תרצ"ט, הבטתי מהחלון ונדמה היה לי שדי"ג [מוסרי] שבגיני נעצרו חסידי חב"ד בכמה ערים בבריה"מ], עובר לפני ביתי. אני הכרתיו עוד מרוסטוב, ואמרתי לזוגתי שלבי אומר לי שמועה לא טובה:

"בלילה באו אחדים מאנ"ש לביתי, וסיפרו לי ששי"ג היה בבית הכנסת "מאצ'נסקי", ושם היה אברך לא חכם, ושאל אותו די"ג אם יש כאן אברכים בוגרי ישיבות 'תומכי תמימים'. האברך

הישיבה, חברו לשעבר, רבי יהודה עבער, והמשפיעים – רבי שמואל-לייב לוי, שהתחיל את התפקיד וביסס את המקום; רבי יחזקאל פייגין, שבא כ"תגבורת" והעניק לתלמידים הבנה ראויה לשמה בחסידות; רבי פינחס שרייבר, השו"ב מראקשיק, שהראה לתלמידים דוגמה חיה של עבודת ה' פנימית.

בשנת תרפ"ג חזר לבית הוריו, שבאותה שנה הלכו לעולמם, ואחרי ניסיונות קצרים להתפרנס מחנות שהיתה בבעלותם, הוא גילה שאין השעה כשרה לכך.

בשנת תרפ"ה החל ללמוד שחיטה אצל החסיד ר' מאיר נח לרמן, ושנה לאחר מכן, הגיע בברית הנישואין עם מרת קיילא, בתו של הרה"ג התמים הרב אהרן תומארקין, רב ואב"ד בחרקוב. הזוג הצעיר קבע את מקום מגוריו בחרקוב, לא הרחק ממגורי הורי רעייתו. עד שביתה השחיטה המקומי נסגר בפקודת השלטונות בשנת תר"צ.

באותם השנים רדפו הג.פ.או. אחר החסיד הידוע הרה"ח יצחק "מתמיד" הי"ד הוא בא לחארקוב וחפש מקום מקלט, אבינו סידר עבורו מקום בבית השחיטה הסגורה מקום לינה, ושם למד ר' יצחק וגם התוועד עם אנ"ש והתמימים שגרו בעיר, הוא הביא לר' יצחק כל המצטרף לו, ובמשך הדי' שנים שהיה שם עד שיצא לריגא, נתקשר בקשר הדוק ואהבת אחים ביניהם.

ובעד זה נתן לו ר' יצחק זוג תפילין של רש"י שהזמין עבור עצמו ב' זוגים, ואחד נתן לאבינו. [בתפילין אלו התפלל כל השנים עד שנגנבו מלפני עשרים שנה על שדה התעופה במיאמי].

ידוע לנו אף לאחר שיצא ר' יצחק לריגא לא שכח את אבינו, וכל פעם שהזכיר את בניו לפני כ"ק מוהר"י"צ שנשארו ברוסיה היה מזכיר גם את אבינו. וגם חפש אחר קרובו של אבינו שגרו בלאטביא, שישלחו "אפידאויד" ושיעזרו לו בגשמיות.

הרדיפות כנגד שומרי המצוות הלכו ותכפו. המצב נהיה קשה מיום ליום. אף על פי כן, כאשר הגיעו ילדיו לגיל חינוך, לא שלחם ל"שקולע" שם חינוכו בדרכי הקומוניזם. כשהשלטונות החלו במעקבים, קנה לילדיו ילקוטים, ומידי בוקר, בשעה שכל התלמידים יצאו אל בית הספר, יצאו אף ילדיו מהבית עם הילקוטים היישר לבית סבם, הרב אהרן תומארקין. כך היה גם בשובם,

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

שמואל כצמן, ר' מאיר גורקאוו, ר' צמח גורביץ והרב אברהם ברוך פבזנר.

בעקבות זאת נמלט אבינו, אימנו והילדים לסמרקנד, שם היה יחד עם קבוצה גדולה מחסידי חב"ד.

בסמרקאנד פגש ביהודי ששמו ברגמאן שהכירו עוד מחרקאב שהיה מנהל בית חרושת של בד, ועל ידי אבינו קבלו הרבה מאנ"ש רישום למקום עבודה אצל ברגמאן, ועל ידי זה קבלו כרטיס לקנות לחם, וכן אבא תיקן לעצמו מכונה ליצירת הבדים, ועזר לאחרים לעשות המכונה שיפרנסו את משפחתם, ולשמור שבת.

זה היה מסירת נפש ממש, הן של מר ברגמאן והן של אבא.

ממעשי החסד שעשה בזמן שגר בסמרקנד אפשר לכתוב ספר.

אחרי היציאה מרוסיה התיישב, בהוראה מיוחדת של הרבי הריי"צ ני"ע, באנטוורפן, בלגיה. זו היתה, כנראה, התקופה היחידה בחייו בה לא היה סמוך וקרוב ל"תומכיתמימים", עם הגיעו לבלגיה, הורה אדמו"ר הריי"צ לדאוג לחיזוק היהדות וחינוך הכשר במקום מגוריהם החדש: **"ברוך בואם לשלום ויעזרם השי"ת להסתדר בטוב ויצליחם בעבודתם הק' בחיזוק היהדות וחינוך הכשר"** (אג"ק הריי"צ חלק ט' עמוד קצח).

שם קיבץ סביבו חבורה של בני ישיבות וקירב אותם אל המאור שבתורה ע"י שיעורים בתנאי והתוועדויות חסידיות.

לאחר כשנה הורה לו הרבי לבקר במדינת הולנד, ולבדוק אם חסידי חב"ד יכולים להסתדר שם במשרה של רבנות, שחיטה או מסחר: **"בזה הנני לבקשו לעשות נסיעה על זמן קצר למדינת האלאנד אשר מטרת נסיעתו תהיה להתוודע שמה מפרטיות מצב הילדים היתומים ל"ע, הנמצאים בבתי הגויים, ויחקור על דבר מספר הילדים, איך הוא האפשרות להוציאם ולספחם לבתי חינוך כשרים, ואם יש מי המשתדל עבורם, בטח ימצא דרך להתקשר בזה עם הרבנים והעסקנים דבמדינת האלאנד ולשלוח אלי הרצאה מפורטת על דבר זה.**

כן יתעניין בהיותו שמה אם יש אפשרות עבור ילדינו אנ"ש שי' להסתדר בהאלאנד באיזה משרה של רבנות שו"ב והדומה או באיזה ענין של מסחר.

השיב לו שיש כאן יהודה חיטריק, אם דרוש לכם איזו תמיכה, או כרטיס רכבת תבקשהו ויתן לך. גם יש פה אברך נחום יצחק פינסון, ואם לאחד מאברכי יתומכי תמימים ודרוש לו אכסניה, אצלו ישיג אכסניה בפנים יפות, והולך אותו לבית משפחת פינסון, ושם לן. בדרך הילוכו עם האברך, נודע לו מכל אברכי התמימים הזרים בחארקאב, כן נודע לנו למחרתו כשנסע, ופחד גדול נפל עלינו".

אבינו התייעץ עם גיסיו, הרה"ח שלמה שימנאוויטש והרה"ח צמח גורביץ והם הסכימו כי הגיע הזמן להעתיק את מקום מגוריהם לגרוזיה, או לסמרקאנד שם הרדיפות היו פחות, אינטנסיביות. עד אז, נמנע אבינו לישון בביתו, מחשש שמא ייתפס בכך, ואף לא ללכת לבית הכנסת הקבוע.

"היה זה באחת השבתות, כאשר עמדתי לצאת מביתו יחד עם בני לעבר בית הכנסת, כשלפתע נכנס לביתו גוי רחב גרם, נראה בעליל כאיש חזק. "שאל אותי לשמי ואם אני גר פה", "השבתי לו, ומיד שאלתיו מי הוא? ולשם מה איש כמוהו בא לבקר בביתי? מיד הראה לי תעודה המעידה עליו כי הנו חוקר ג.פ.או., ובתגובה שאלתיו מה יש לי עם הג.פ.או. ומניין ידע כתובתי? והוא השיב: 'אל תירא אין שום דבר, אלא שאחד הנקרא "חיטריק", עשה דבר נגד השלטונות, ואנו מבקשים אותו. מסרו לי את התיק שלו והורו לי לחפש את כל מי שכינוי חיטריק".

"בתום חקירה קצרה הלך החוקר לדרכו. באותו לילה נודע לי כי באותו זמן ביקרו חוקרי הג.פ.או. בבתיים של כמה מהחסידים וערכו חקירות נמרצות. בעקבות זאת ירדתי למחתרת גם בשעות היום. מהיום ההוא התחלתי להיות נחבא עוד יותר, במערה מלאה סמרטוטים .. ושם היו מגוריי מחנוכה עד אחר פורים [שנת תרצ"ט]."

במוצאי שושן פורים תרצ"ט, חל ה'8 במרץ הנחשב בעולם ל"יום האשה". אבינו חשב כי הגויים משתתפים במסיבות ושותים לשוכרה, ומשום כך לא יבצעו מעצרים בלילה כזה. אבל אנשי הג.פ.או. בחרקאב כלל לא חגגו. בשעות של לפנות בוקר, נשמעו נקישות על חלון ביתו. הדופק היה אחד מבני משפחת פינסון שסיפר כי בלילה זה נאסרו אביו ר' נחום יצחק, וכן ר'

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

המאמר 'קנה' את החסידים). הוא הוסיף וביקש לברך את הרבי, והרבי אמר שיאמר 'לחיים'.

במשך חצי יובל שנים כמחנך בישיבת תומכי תמימים במאנטרעאל משנת תש"י עד תשל"ה. תלמידיו מתקופה זו מעידים על שיעורים מיוחדים המשלבים לימוד גמרא והלכה לצד סיפורי חסידים מרתקים.

"בתור תלמידים, נהנינו במיוחד מההתוועדויות איתנו", מעיד אחד מתלמידיו בתקופת מאנטרעאל, "כשהוא סיפר על חיי החסידים בדורות קודמים, הסיפור היה חי מול עינינו".

בתקופה זו היו לו כמה שיעורים קבועים בבית הכנסת, בעיקר בחסידות ובהלכה.

בשנת תשמ"ג, לאחר פטירת אימנו מרת קיילא ע"ה, עבר להתגורר בקראון הייטס, בשכונת המלך.

סדר יומו היה תורה וחסידות משעת קימתו, בטרם זרחה החמה, ועד עלותו על משכבו. קודם תפילת שחרית היה לומד חסידות במשך שתיים ולאחר מכן התפלל באריכות. מעבר ללימוד המעמיק בשעות הבוקר, הקדיש שעות נוספות לשיעוריו הקבועים: 'תו"א' ו'לקוטי תורה' וספרי חסידות רבים.

כשייסד הרבי את תקנת לימוד הרמב"ם היומי, שאל היכן יוכל למצוא זמן ללימוד זה... אך מובן שכחיד, עסק בלימוד הרמב"ם היומי בלהט ובחיות עם מפרשים.

סדר יומו בשבת קודש היה מופלא: הוא היה קם לפנות בוקר ובמשך שעות ארוכות למד חסידות ולאחר מכן החל להתפלל באריכות, לעיתים עד שלוש אחר הצהריים, או אז היה יושב להתוועד.

אחד המחזות המיוחדים שראו באי 770 בשנים האחרונות, היה לראות איך יושב ולומד בצוותא עם החברותא, יבלחטי"א הרה"ח ר' מאיר איטקין. רבים היו עומדים מול השניים שלמדו בהתמדה, מבלי שים לב למהומה הגדולה שמסביב.

בשנים בהן שהה בארצות הברית, הוציא לאור את זיכרונותיו העשירים. אבינו לא רק היה יהודי קשיש שזכה להיות נוכח בארועים היסטוריים, ומהבודדים שזכה לראות בעיניו את אדמו"ר הרשב"ב, אלא גם היה ספרייה חסידית מהלכת. הוא אגר בזיכרוננו רגעים חשובים שראה

הנני מקוה אשר בעזה"י יוכל להשיג הרישיון כניסה להאלאנד וימהר נסיעתו צלחה בהקדם האפשרי והשי"ת יהיה בעזרו בגשמיות וברוחניות... (שם, עמוד שנ).

בחודש כסלו תש"ח, ביקש ממנו הרבי זי"ע דיווח על מצב החינוך במקומות שהשפעתו מגעת או יכולה שתגיע. כמו כן הציע שיקח על עצמו " הפצת ומכירת ספרי קה"ת בבליה.

לא הסתפק בלימוד עצמי, אלא פעל ללמד חסידות גם בקרב רחוקים מדרך התורה והחסידות, וקרבים למאור שבתורה. בנושא זה פרש את התלבטותו בפני הרבי, האם ללמד גם צעירים הנמצאים תחת חסותם של אגודת ישראל, ועל כך השיב לו הרבי: "אינו מבאר מפני מה תגרע השפעתו על תלמידיו עתה, אם יקח חלק גם בחינוך הצעירים שתחת יד האגודה. ולפי עניות דעתי, הרי אזרבה" (אגרות קודש חלק כ"א עמוד פא).

שנים אחדות לאחר מכן, בשנת תש"י, היגר למאנטרעאל שבקנדה, ומונה על ידי אדמו"ר הרי"צ למנהלה הרוחני של ישיבת תומכי תמימים בעיר. על כך כתב לו אדמו"ר הרי"צ: "במענה על מכתבו מכ"ב אלול העבר התענגתי לדעת כי נכנס לעבודת הקודש בתור מנהל רוחני של תומכי תמימים ליובאוויטש בעי"ת מאנטרעאל יע"א, יתן השי"ת שתהיה בהצלחה מרובה.

ודאי הוא כי צריכים להדריך את התלמידים יחיו בדרך החסידות, אבל בהתחשב עם מצבם הנוכחי, צריכים לסדר אשר לבד לימוד התניא יקבעו עבורם גם הלימוד של שער השלישי משערי תשובה, וילמדו זאת בשעות אשר בהן החובה על כל התלמידים להמצא בהישיבה" (אג"ק הרי"צ חלק י" עמוד רנה"ו).

לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הרי"צ, התקשר בלב ונפש לכ"ק רבינו זי"ע. אף נמנה על משלחת חסידי חב"ד ממונטריאל שהגישו לרבי את כתב ההתקשרות עליו חתמו חסידי חב"ד במאנטרעאל. הוא אף הוסיף ואיחל לרבי באופן אישי "שכל מה שלא הספיק להפעל על ידי הרבי הרי"צ, שיפעל על ידי הרבי", והיה ניכר כי הרבי נהנה מהברכה.

פעם סיפר (ראה לקמן המאמר שלאחר זה), כי לאחר שהרבי אמר את המאמר הראשון ב"י שבט תש"א, הוא אמר לרבי "המאמר לקח" (כלומר,

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

אבינו הישרה סביבו אווירה חמימה, דיבר בנועם ובשלווה, הקפיד על סדר ולא הסתיר את חוש ההומור שלו. "מאה השנים הראשונות שלי היו יותר קלות", אמר פעם בבדיחות. "כשנעשים מבוגרים, לפתע אנשים מתחילים לדבר בשקט, והאותיות בספרים מתקטנות", היה מוסיף ברוח טובה.

ביו"ד שבט האחרון כשהיה בבית הרפואה, כשביקר בנו אהרן, ורצה לעודדו ואמר שהיום יי שבט וכו', שאל מיד „מה נשמע בליובאוויטש“.

* * *

אבינו נפטר ביום שלישי בלילה. בהלווייתו שעברה ליד בית חיינו — 770 השתתפו המוני אנ"ש והתמימים, נטמן בחלקת אגודת חב"ד שבניו יורק בסמוך לאהל הקי'.

מנופה של ליובאוויטש נעקרה דמותו של חסיד, ואיש שבזכותו הדור הנוכחי מכיר טוב יותר את הדורות שעברו. חבל על דאבדין!

הותיר אחריו שני בנים ושתי בנות: בנו בכורו הרה"ח ר' צבי הירש, בנותיו: מרת חיה ליברמן, ומרת שיינדל שניאורסאהן, בנו ר' אהרן — וכן נכדים, נינים ובני נינים רבים. זכותו יגן עלינו.

אצל רבותינו נשיאינו וגדולי החסידים, שמע אלפי סיפורים שעברו מדור לדור, והוא העלם על הכתב בספריו "רשימות דברים" (ארבעה כרכים) ו"משולחן השבת של אבא", שהודפס בכמה שפות.

את הספר "רשימות דברים" כתב בעידודו הישיר של הרבי, על כך כתב בהקדמה לספר: **"כ"ק אדמו"ר שליט"א הציע לפני כמה שנים, להעלות על הכתב, מה ששמעתי וראיתי מהמשפיעים, מחסידים ואנשי מעשה. הדבר הזה, היה קשה מאוד שלא העליתי על הכתב קרוב לזמן ששמעתי, רק היו בזיכרוני, וזה שנים רבות עברו מיום שומעי, ומי יודע אם יעלה בידי לכתוב הדברים לאמיתתן כמו ששמעתי"**.

"מסבב הסיבות סיבב, שפעם כתבתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א סיפור ששמעתי מהמשפיע הרה"ח המשכיל ר' שמואל גרונוס ז"ל אסתרמן וקיבלתי מכתב תודה מכ"ק, ובקשה להמשיך לכתוב מה ששמעתי, וכה נמשך שנים אחדות — מזמן לזמן כתבתי לכ"ק מה ששמעתי, וכה נתקבץ החומר 'רשימות דברים' מה שנדפס בזה".

*

סודה של אריכות ימים

לאחר ההתוועדות המפורסמת הוא הלך אחר הרבי לחדרו ואמר לרבי: 'דער מאמר איז גוט צוגענומען געווארן בא דעם עולם' [=המאמר התקבל טוב בעיני הציבור]. הרבי ביקש ממנו: 'גיט א ברכה'. סבא הגיב כי לכך הוא זקוק לכוסית משקה. הלכו והביאו לו והוא אמר "לחיים" ובירך את הרבי שכל המשאלות של הרביים יתמלאו על-ידי הרבי. הרבי ענה אמן והוסיף: 'לאנג לעבן זאלט איר' [=תזכו לחיים ארוכים]. ומכאן אריכות ימיו...

מאת* הרב יוסף-יצחק חיטריק על סבו הרב יהודה חיטריק ע"ה

כיצד הוא משחזר אותם בדיוק נפלא, כפי שסיפר בפעמים הקודמים, ללא חסר ויתר. הוא לא היה היסטוריון, אך זכרונו לא מש ממנו עד יומו האחרון. כאשר ניסו לאתר את המקווה של הרבי רש"י ני"ע ברוסטוב, היה זה סבא שתיאר כיצד הוא בנוי והיכן הוא נמצא, שבעים שנה לאחר שעזב את המקום. כשסיפר דבר — חווה אותו מחדש. ראית אדם שחש וחי את האירוע, כאילו התרחש אתמול.

* * *

כשהתבקש לומר דבר, תמיד היה לו מן המוכן סיפור, ווארט, רעיון ממאמר חסידות או מספר התניא. היה לו עונג מיוחד לקרב את שומעיו בסיפור חסידי עם לקחו בצדו. פעם נסע לשהות בחודשי החורף בטוסון, אריזונה, מחמת מזג האוויר המתאים שם. הוא כתב משם לבני משפחתו מכתב על מצבו וסביבתו. במכתבו ציין כי קיים שם בית הכנסת עם מניינים לכל התפילות, ועם מקווה טהרה בצידו. כמו כן הוא מספר כי הוא מוסר שיעורים למתפללים בוקר וערב, אך חסרה לו מאוד הסביבה החסידית. הוא מרגיש מנותק מעולם החסידים. ולכן ... הוא מבקש שישלחו לו מיד את עתוני "כפר חב"ד"!

* * *

היה מהדר מאוד, יחד עם סבתי מרת קיילא ע"ה, בהכנסת אורחים. לא עברו שבת או חג ללא אירוח תלמידי התמימים שסעדו על שולחנם. שמעתי כי בתקופה הראשונה למגוריהם של סבא וסבתא במאנטרעאל, הגיע לקהילת חב"ד המקומית אדם גלמוד, פליט מהמלחמה, וביקש לדעת היכן ניתן לאכול ארוחה. מישהו הפנה אותו לבית סבי. האורח הגיע וסעד את ליבו בארוחת בוקר. בצאתו, ביקש שלסעודת הצהריים יכינו כך וכך...

על הרבה סיפורי מופתים רגילים לומר שיש להאמין כי הדברים היו יכולים להתרחש, אף אם הם לא התרחשו בפועל. אך כשבאים לתאר את הנהגתו של סבי עליו השלום, שנפטר בשיבה טובה, הם אכן התרחשו בפועל ממש ובעינינו ראינו ולא זר, כי אכן היה והיה.

לא מדובר במופתים ובנפלאות. לא ולא. אלא בהנהגה יום-יומית של עבודת השם בהתמדה, בעקיבות ובנחישות. אצל סבי זכיתי לראות דגם מופלא של הנהגה חסידית, מהבוקר עד הערב, מראשית השנה ועד אחרית שנה, יום יום.

שום פעולה לא נעשתה כבדרך אגב או על מנת לצאת ידי חובה. כל תנועה הייתה אמיתית ופנימית, עם כל מהותו, החל מאמירת 'מודה אני עד לאמירת ברכת המפיל, כל תפילה וכל ברכה נאמרה בחיות ובכוונה — בבחינת כל עצמותי תאמרנה. הכל נעשה בזהירות ובערנות.

אין זו קבלת עול או 'פארפרומקייט' המוכרת בחוגים אחרים. זו עבודה מתוך עונג פנימי ושמחה אמיתית. היה לו 'געשמאקי' ללמוד ולהתפלל, והיה לו 'געשמאקי' בקיום מצווה.

מעט ההשכמה המוקדמת בבקרים ללמוד חסידות, ועד לסיום השיעורים היומיים שלו, הוא לא התעייף, לא התלונן ולא נאנח, כי דברים שבקדושה היו החיים שלו.

סיפורי חסידים היו לחם חוקו. היה לו סגנון מיוחד בספרו את מה ששמע וראה. כשהיה מדי פעם חוזר על אותם הסיפורים, היינו רואים

(* מאמר זה נדפס ב"כפר חב"ד".)

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

את שיעור התניא היומי למד בעיון רב יום יום, עם כל ספרי הפירושים שהיו לו. כשנפגש עם בן שיחו — והיו מתחילים לדבר עמו אודות נקודה בשיעור תניא היומי, היינו מרגישים כי על כך הוא חשב הרגע.

סיפר לי אחי הרב אהרן שיחי: במוצאי פסח תשנ"ה סבי עבר ניתוח, ואחי היה לצידו בחדר ההתאוששות.

כשסבי החל להתעורר, כשהוא עדיין מטושטש מהרדמת הניתוח, הוא קרא לאחי ואמר שיש למהר לצאת מחדר זה וללכת להתפלל, מאחר שבשיעור תניא היומי, אומר רבנו 'והנה בהכנה זו של מסירות נפש לה'.

בתקופת חג הסוכות, אנו לומדים את סימן כב באגרת הקודש, בו רבנו הזקן מתלונן על חסידים המנצלים את הגעתם אליו לבקש ברכות ועצות גשמיות.

שנה אחת בחג הסוכות ביושבי עם סבי בסוכה, שאלתיו פשר באיגרת זו, וזאת לאור העובדה שהרביים לדורותיהם אכן נתנו ברכות למבקשי ברכות בעניינים גשמיים, וכן נתנו עצות ותושייה לדורשי עניינים בנושא זרעא חיא וקיימא.

יתרה מזו — רבנו הזקן בעצמו המשיך לתת ברכות ועצות בעניינים גשמיים, וכידוע האיגרת האחרונה שכתב רבנו הזקן לפני פטירתו היא על דבר עצות מרחוק בדברים גשמיים.

ענה לי סבי כדרכו בקודש — בסיפור:

פעם היה חסיד שהיה נוסע לעתים קרובות לרבו. כשהיה חוזר, היה מספר למשפחתו ולשכניו על העצות והברכות שקיבל מרבו. ואכן היה רואה ישועות ונחמות בזכות ההתקשרות לרבו.

שכנו של חסיד זה היה זקוק פעם לעצה בדבר מה, והחליט לבקש משכנו החסיד כי יורה לו את דרכו לרבו, מאחר שהיה זקוק מאוד לישועה. אמנם הוא לא היה חסיד אך בעת צרה האמין כי הישועה יכולה להגיע דרך אותו צדיק — רבו של שכנו.

הוא הגיע לשם, התקבל אצלו, ופרש לפניו את מצוקתו ובקשתו.

הרבי שמעו, אך הגיב כי איננו יכול לעזור לו... הוא איננו מבין מה הביאו אליו.

האורח החל להפציר בו, אך ללא הועיל. בלית ברירה, הוא גילה לו כי הוא שכן של אותו חסיד

ואכן, בשמחה הכינו לו ארוחת צהריים כבקשתו. לאחר הסעודה הזו הזמין האורח את הסעודה הבאה... וכך עברו שבועיים.

לאחר הסעודה האחרונה, ניגש האורח לסבי וביקש לשלם בעד האירוח מאחר שחשב לתומו, כי זו פרנסתו של סבי, והסביר כי העז להזמין תפריט כבקשתו מפני שלא עלה בדעתו כי מדובר בהכנסת אורחים נטו.

* * *

סבא סיפר לנו כי ביו"ד שבט תש"י, לאחר ההתוועדות כשעלה הרבי לחדרו אמר לרבי: 'דער מאמר איז גוט צוגענומען געווארען ביים עולם' [=המאמר התקבל טוב בעיני הציבור].

הרבי ביקש ממנו: 'גיט א ברכה'. סבא הגיב כי לכך הוא זקוק לכוסית משקה. הלכו והביאו לו והוא אמר "לחיים" ובירך את הרבי שכל המשאלות של הרביים יתמלאו על-ידי הרבי. הרבי ענה אמן והוסיף: 'לאנג לעבען זאלט איהר' [=תזכו לחיים ארוכים]. ומכאן אריכות ימיו...

* * *

היתה לו משמעת עצמית מוחלטת. והדבר נכון לא רק בדברים שבקדושה, על כך הרי 'פשיטא — מאי קא משמע לך'. אלא הכוונה גם לסדר יום מופתי ומדוייק. זמני אכילה — מתי לאכול, ומה לאכול. ניקיון וסדר בחפציו האישיים.

סיפר לי ידידי הרב אהרן אליעזר שיחי צייטלין, שלמד אצלו כמה שנים, כי הוא שם לב על כי סבי בעת יושבו בהתוועדות חסידית, לא אוכל כלל. אמנם נמצאו לפניו פארבייסען וכל מיני תקרובות אך הוא לא התקרב אליהם כלל.

* * *

אצל סבי למדו מאות תלמידים שהיום מכהנים במשרות שונות, הן בעולם התורה והחסידות והן בעולם העסקים. הוא זכר אותם, וזיהה אותם תמיד.

לפני כמה שנים השתתף סבי בדינר לטובת מוסד חינוכי. באמצע ניגש אליו מר נחום ס' (כיום יו"ר דריקטוריון של חברת ביטוח ענקית בארה"ב) ושאל אותו אם הוא זוכר אותו. סבא הסתכל עליו ואמר לו: 'נחום... אני זוכר אותך היטב. וגם את הפלפול שלימדתי אותך לקראת הבר-מצוה שלך...'

והוסיף: 'אם תרצה אספר לך את המקורות לפלפול שהכנתי לך מתוך ה"שאגת אריה"...'

* * *

הרה"ח התמים ר' יהודא חיטריק ע"ה

'איין לי ברירה ... אך אגלה לך כי ידוע לי כי רק לפני כמה שעות מכרת צנצנת שמן, וראו אצלך עוד צנצנות!'
'אכן. אמת. אך אני סיטונאי של בגדי ילדים. לפני כמה שעות ביקר אצלי לקוח וידיד שהיה זקוק לשמן, ואכן עזרתי לו במבוקשו. אך אתה רוצה לעשות ממני מוסך'ניק...'
כך סיים אותו רבי לאורח, שכנו של החסיד: 'אינני יועץ כלכלי. זה לא התחום שלי. אותו חסיד שכנך, מגיע אלי מדי חודש וחג. אנו מתפללים יחדיו, עוברים את החג ומצוותיו יחדיו. אנו משוחחים על קשיים רוחניים ומשתדלים למצוא פתרונות בשאלות שנוגעות למהות חייו.
'כאשר לחסיד זה יש גם שאלות בדברים גשמיים, הרי אנו משתדלים למצוא את הפתרון למצוקתו.
'אך כאשר מגיעים אלי בדברים גשמיים בלבד, אני מרגיש כי אין בכוחי לעזור.'
וסיים סבי: 'הרביים שלנו, מגודל אהבתם האמיתית ובלי גבולית לכל ישראל, עזרו ועוזרים לכל יהודי באשר הוא שם, גם בדברים גשמיים.
'אבל מאתנו, חסידיו, דורש הרבי, שהתקשרותנו תהא אמיתית ופנימית ולא תתחיל ותסתיים בבקשת עצות וברכות גשמיות.
'התקשרותנו לרבי חייבת להיות פנימית. מתמימים דורשים פנימיות — ללמוד ולחיות את דברי הרבי, ואז יהיה לנו העוז לבוא לרבי כדת ובעת מצוא לבקש ברכה ותושייה גם בדברים גשמיים.
'ואז יעניק לנו הרבי, ללא בושפת הפנים מצדנו, שפע ברכות עד בלי די'.
תהא דמותו האצילית של סבא ע"ה לנגד עיני כל תלמידיו, שומעי דברו, וצאצאיו. ממנו נלמד ונעשה.

המקושר אליו, וכי ממנו הוא שמע עליו כעושה ניסים ונפלאות, וכי הוא רגיל לשמוע ממנו עליו, וכי השכן החסיד חוזר תמיד מחצר רבו — שמח ושבע רצון מעצותיו המועילות וברכותיו.
ענה לו אותו צדיק: אספר לך, למה הדבר דומה:
פעם היה יהודי שהיה נוסע כל שנה ללייפציג לרכוש סחורה.
היתה לו כבר דרך סלולה ומוכרת, מאחר שהסיטונאים כבר הכירו אותו, ונרקמו כבר קשרי אמון וידידות ביניהם.
שנה אחת ביוצאו מהעיר, לאחר קניית כל הסחורה וההעמסה על העגלה, הוא הרגיש כי העגלה לא נעה כדרכה. לאחר בדיקה הוא שם לב כי הוא זקוק לשמן על מנת למרוח על הגלגלים.
כיצד ניתן לרכוש שמן באמצע הלילה בארץ נוכרייה? בלית ברירה, הוא הגיע לסיטונאי שממנו הוא קונה את רוב סחורתו, והוא נתן לו שמן.
בשמחה חזר האיש לעגלתו, משח את הגלגלים בשמן והמשיך בדרכו.
והנה הוא רק מתקדם קצת, והוא רואה כי עגלה אחרת תקועה בצידי הדרך. הוא ירד לראות אם ביכולתו לעזור, והנה עוד יהודי נתקע ללא שמן למרכבתו.
אמנם לא היה לו נעים לגלות את סודו, אך על מנת לעזור ליהודי הוא גילה לו — כי ברחוב זה ובבית זה יש אדם שממנו הוא רכש צנצנת שמן לפני כמה שעות, והוא ראה כי יש לו צנצנות נוספות...
יהודי זה חזר ללייפציג והגיע לביתו של אותו סיטונאי, והעיר אותו. 'שמעתי כי אתה מוכר שמן לגלגלי עגלות'.
'שקר וכזב — אינני מוכר שמן לגלגלים, אינני מוסך'ניק'.

פתח דבר

הביאורים שלו יצאו כמה פעמים בשיכפול, וכל פעם הוסיף כל אחד מהמעתיקים עוד טעויות בדילוג תיבות או שורות.

ביאוריו מיוסדים על מאמרי דא"ח שהיו נפוצים בזמנו בכתב־יד, וכן מה ששמע מהמשפיע שלו הרה"ג הרה"ק אברהם מזעבין, מגדולי החסידים בזמן ההוא.

* * *

הביאור מהחסיד ר' יעקב קאדאניר מחסידי כ"ק אדמו"ר האמצעי, יצא לאור כמה פעמים בשיכפול, בהספריה נמצאים צילומים מב' כתב־יד, באחד חסרים כמה עמודים בתחלתה. וגם בצילום כתב־יד יש כמה תיבות שאינם ברורים וקשה לפענח, וגם בהשכפול נפלו כמה ט"ס.

בהוצאה זו הוספנו צילום מפרק התניא מצד אחד, ומצד השני הביאור של גרונם והביאור מקאדאניר. בשני סוגי אותיות שונות.

ועל העמוד של תניא הוספנו:

א. מראה מקומות.

ב. שינויי נוחסאות מכתב־יד – לקוחים מתניא מהדורא קמא שנדפס בהשוואה לכמה כתב־יד, ברוקלין תשמ"ב.

ג. בשולי העמוד, לקוטי הגהות לתניא שנעתקו מעל גליוני ספרי תניא. יצא לאור בשנת תשל"ד. [חוץ מהמראי מקומות שנדפסו שם ונכנסו במערכת מראי מקומות].

ד. תניא עם הגהות על הגיליון, נכתבו בשני כתב־יד שונים, א' מראה מקומות וציונים קצרים שרובם נכללו בלקוטי הגהות. והב' הערות להרה"ח ביחאווסקי הערות ארוכות יותר².

אבי הכ"מ שכל ימיו למד "תניא" ברבים יהי למליץ יושר למשפחתו ולכל ישראל, וע"י הפצת תורת החסידות נזכה לביאת המשיח במהרה בימינו ממש.

אהרן חיטריק

ט"ו שבט תשס"ז.

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר, לקבץ ולסדר פירושים מרבתינו המפוזרים במאמרי דא"ח על "תניא" ולהוסיף עליהם מראה מקומות וציונים.

הננו מוציאים לאור ב' ביאורים מגדולי החסידים, ביאור א' להחסיד ר' יעקב קאדאניר מחסידי כ"ק אדמו"ר האמצעי. וביאור ב' להמשפיע בה"א הידוע הרה"ח שמואל גרונם אסתרמן, שהיה המשפיע ב"תומכי תמימים" מעת הווסדה בשנת תרנ"ז.

כפי מה ששמעתי מאבי הרה"ת יהודא ז"ל שלמד בתו"ת משנת תרע"ג ואילך, שרשג"א נתן כל שבוע שיעורים ב"תניא" לכל כתה וכתה, והביאורים היו כפי הבנת והשגת התלמידים בדא"ח.

לא ידוע אם הוא בעצמו כתב או שהתלמידים כתבו, הביאורים הגיעו אלינו בב' מהדורות, שמיוחסים לרשג"א, וכן כמה וכמה פירושים ששמעו תלמידיו, ורשמו לאחר זמן כמו הרה"ג הרה"ח אלכסנדר סנדר יודסין נ"ע בספרו "הלקח והלבוב". הרה"ג הרה"ת חיים שאול ברוק, הרה"ת נחום גאלדשמיד, שיסודם מה ששמעו בעצמם, או מפי השמועה כמו לקוטי ביאורים להרה"ת יהושע קראף שי'. וגם מאבא שמעתי כמה פירושים בתניא, ואמר שכך הסבירו "בתומכי תמימים", והרבה הם מהמשפיע רשג"א. הב' מהדורות שהגיעו, מהדורה אחת, מסגנון הלשון בכמה מקומות נראה שכתב בעצמו, והמהדורה הב' נראה שנרשמו ע"י השומעים.

מהדורה אחת, שנמצאת בכמה כתב־יד, שרובם הועתקו מהביאור שהיה אצל הרה"ג הרה"ח אברהם אלי' פלאטקין, ממהדורה זו נמצא עוד כת"י בספריית כ"ק אדמו"ר, מצורת הכתב־יד ואופן הכתיבה נראה שנכתב כמה שנים קודם שאר כת"י. הלשון בכתב יד זה יותר מתוקן, ובכמה מקומות נוספו כמה שורות.

כתב־יד זה הוא היסוד, ושאר שינויים "חשובים" נכנסו בהערות.

בהוצאה זו לקחנו הב' ביאורים וסידרנו על סדר התניא כמה קטעים הם שווים בלשון בשינויים קלים, העמדנו רק פי' א' והפי' השונים אף שההסבר הוא שווה אבל נכתב באותיות אחרות לא הכניסו רק במקום שינויים חשובים ציינו במראה מקומות.

(1) הלקוטי הגהות – ספרי התניא שמהם נעתקו ההגהות לא מצאנו בהספריי' [כמו שאני זוכר שהם היו שייכים לאנשים פרטיים] – ולכן אי אפשר להשוות להמקור. בכמה מקומות יש טעות דמוכה.

(2) הצילום השגתי לאחר הדפסת הלקוטי הגהות, ולפני היה צילום מצילום, ובהרבה מקומות יש תיבות שאינם ברורים.

הקדמה בקצרה¹

שראה שהניח או שרואה ששומר את השבת יאמר שלא שמר, זה א"א לומר והיינו הכל לפי עבודה חיצונית.

אבל חסידות חידשה עבודה אחרת, היינו שלא הוסיפה עוד מצות כ"א שתהי' העבודה אצל האדם בהפנימיות שלו העיקר, וממילא יהיה שלם בחיצוניות עבודה, אבל לא זה יהי' עיקר עבודה. כ"א עיקר עבודתו תהיה בפנימית, היינו עבודת הנפש, והוא כמו למשל גוף מת כשרוצים לנענע גופו צריכים ליקח כל אבר בפ"ע לנענע אותו, משא"כ כשהוא עם מעט חיות ה"ה מנענע כל גופו בפעם אחד, וזהו ע"י שהוא עם חיות, כך הוא מעלת ענין החסידות על שאר ספרי מוסר, ששאר ספרי מוסר הוא כמו שהאדם הוא מת וכשמנענעים אותו צריכים לנענע כל אבר בפ"ע. כמו"כ הוא זה כשמעוררים את האדם לעבודה ה"ה מעוררים כל אבר בפ"ע, היינו ששם מדברים אודות השכר ועונש של כל מצוה בפרט היינו שבעד העדר הנחת תפילין יהי' זה הגיהנם וכך כולם. אבל חסידות היינו כמו הנשמה מכל המצוות כנ"ל, היינו החיות שנותנים באדם וממילא מתנענעים כל האברים ביחד, ומפני זה מתחיל בהברייתא משביעין אותו, היינו כיון שכל ענין החסידות הוא החידוש מהעבודה פנימי. וע"כ מתחיל בזה הברייתא, שמכל זה מוכרח לומר שיש מציאות העבודה פנימית והיינו עד „אך ביאור הענין“.

ואח"כ מתחיל לומר שכיוון שגמרנו שמוכרח לומר המציאות מהעבודה פנימית צריכים לידע מהו פנימית שהעבודה תהי' בהם, בשלמא כשנאמר שכל עבודת האדם הוא רק עבודה חיצונית היינו עבודת הגוף הרי אנו יודעים, אבל כאן שעתה חידשנו שיש עבודה פנימית היינו עבודת הנפש, וצריכים לידע מהו הנפש, ומש"ז מתחיל לדבר אודות הב' נפשות שגם בזה חידש שיש ב' נפשות ולא אחת וכמשי"ת בתניא, ומש"ז מתחיל בתניא משביעיים אותו תהי' צדיק ואל תהי' רשע, ועתה נדבר כמו שאלו לא היינו יודעים מעבודה פנימית.

יש להקדים כי לכאורה הי' צריך להתחיל עם הפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד לבאר איך הוא קרוב בדרך ארוכה וקצרה שע"ז מיוסד כל התניא כמ"ש בשער הראשון.

אך הענין כי הנה מה שכל ענין דא"ח הוסיף על ספרי מוסר הקדמונים, הנה לפני דא"ח הי' כל עבודת האדם רק חיצונית העבודה בלבד (היינו עתה שאנו יודעים מהו פנימי' העבודה אנו קוראים אותה חיצונית העבודה), פי' חיצונית העבודה היינו כ"א קיום המצות במחזו"מ ונק' חיצונית לא מפני שאינו עיקר, כמו בכ"מ אנו אומרים חיצונית היינו שאינו עיקר, אבל פה לא כן כי אדרבה זהו העיקר לקיים תומ"צ בפו"מ, כ"א נק' חיצונית מצד שהעבודה אצל האדם הוא עם האברים החיצונים שלו בלבד ולא עם הפנימית שלו מהנפש ונק' עבודה גופנית. ונמצא לפי"ז מהו צדיקים ורשעים מי שמקיים תומ"צ הוא נק' צדיק ומי שאינו מקיים תומ"צ הוא נק' רשע.

ובכלל כל העבודה היא נחלקה בתורה לשני חלקים, הא' הוא ד' חלקי שו"ע שם הוא מדבר איך לעשות המצות בכל פרט, והב' הוא ספרי מוסר המדבר אודות ההכרחיות מהמצות איך שהוא מוכרח ואיך הוא מוכרח, וכיון שהעבודה הוא גופנית ע"כ ההכרחיות שלה היא ג"כ גופנית היינו שכר ועונש, מפני זה ג"כ מונה שם בספר חרדים מצות התלויות בכל אבר בפרט בראש וברגלים כו' כיון שהעבודה עם הגוף ע"כ מונה באיזה אבר זו המצוה כו', ולפי העבודה הזאת נמצא ב' דברים הא' שאינו שייך לומר לשון מדרי' כמו מרע"ה, שידוע שהיה גדול שבנביאים, וכן הנביאים גדולים מהתנאים ואמוראים ולפי העבודה הזאת אינו שייך לומר דבר אחר זולת קיום התומ"צ בפו"מ, א"כ מה נאמר שמרע"ה קיים כל התרי"ג מצוות והנביאים לא קיימו זה בוודאי אי אפשר לומר, והב' שלא שייך בהעבודה הזאת אונאת עצמו כמו למשל שהניח תפילין יאמר שלא הניח כיון

(1) הקדמה בקצרה: נמצא רק בכתי"י אחד ובהנדפס.

גרונוס **ביאורים על התניא** **קאדאניר**
פרק א' **פרק א'**

תניא [בספ"ג דנדה]: רבים מהחכמים בעיניהם השיגו על הל' „תניא“, וגם מה שעש"ז נקרא הספר בשם „תניא“, כי הלא בש"ס שם אי' דרש ר' שמלאי כו', ור"ש הי' אמורא כו'. אמנם אדמו"ר נבג"מ אשר כל טמירין לו גליא בודאי הצדק אתו, ועי' יבמות ע"א מובא מדברי ר"ש הזה בשם „והתניא“, ואי' שם מלת והתניא גם בפירש"י, ולפי דבריהם הי' צריך להיות „והאתמר“, ואי' בויקרא רבה פי"ד ס"ז [שם] מביא ג"כ מדברי ר"ש בשם תנא, ובילקוט ר"פ תזריע מביא זה בשם תניא, ועי' ירושלמי פסחים פרק תמיד

תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע כו': לכאורה הגמרא בעצמה אינו מדוקדק כלל, כי כשמשיבים אותו תהי צדיק למה צריך להשיב אותו עוד ואל תהי רשע, וגם מלשון תהי צדיק משמע שלא די כשיהי' בינוני, ומלשון ואל תהי רשע משמע שדי שיהי' בינוני רק שיראה שלא יהי' רשע. אך התירוך ע"ז מבואר בדבריו לקמן בפ"ד.

נשחט ה"ג ובב"ר פמ"ט שר"ש שאל לר' יונתן ור' יונתן הי' תנא כי נזכר במשנה באבות פ"ד מ"ט, וא"כ גם ר"ש הי' תנא. ועוד מדסדרו רז"ל שם בנדה בטר הני תנאי תנא דברי ר' ישמעאל משל כו' נראה מזה דר"ש הזה הי' ג"כ תנא דבריייתא ולא אמורא, הגם שבע"ז ל"ז אי' שם דר"ש הי' שמעי' דר"י נשיאה, ובבכורות ל"ו משמע דר"ש ור"י נשיאה היו חברים, ור"י נשיאה הי' אמורא כדאי' שם בע"ז ל"ה ברש"י (עי' בסדה"ד ובס' מטפחת להר"ר ע"ג) אך עי' בס' מזבח כפרה³ מס' בכורות הנ"ל (והוא שיטה מקובצת מהראשונים) וכ' שם בשם תוס' חיצוניות דתרי ר"ש הי', א' הי' חברו דר"י נשיאה ואי' הי' שמעי' כו' ע"ש, וא"כ י"ל דר"ש הזה דספ"ג דנדה הי' תנא קדמון ששמו ג"כ ר"ש וכדמוכח מכל הנ"ל, ועי' בס' מצב הישרי על זהר בראשית דף כ"ח.

משביעים אותו תהי צדיק: כי הנה ירידת הנשמה למטה צריך עזר וסיוע ע' ד"ה בשעה שהקדימו⁶ כי כל הדרכים בחזקת סכנה כו', וגם היצה"ר נק' זקן ששרשו מעולם התהו (מד"ר כי תשא ע"פ אנחנו החומר ואתה יוצרינו מי גרם לחביות לטרף ולאבד מה שבתוכה, היוצר שהניח בה הצרור כו', ע"כ יוצר⁷ לב האדם רע מנעוריו), (ע' רמ"ז וישב דקע"ט, דהיצה"ר נק' מלך זקן וכסיל ששרשו ממוחין קדמאין שהם הזקנים שקדמו לעולם התיקון, ולהיותו ממלכי קדם לכן מקדים לבר נש כד אתיילד שהוא זמן הקטנות בחי' עולם התהו, ונק' כסיל גימ' ק"כ⁸ ששרש יצה"ר מבחי' בירורים השייך לנפשו ועולה ק"כ שהוא נגד ק"כ צירופי אלקים שהו"ס הקטנות שכולם ממש בחי' אלקים ואין לו בחייו דעת, וז"ש בזהר אשר לא ידע שחסר דעת שאין בקטנות אלא בחי' חו"ב, וע"ש בענין יצ"ט ג"כ).

ע"כ נותנים כח בהיצ"ט לשלוט וז"ש משביעים אותו, כי בהנשמה יש ג"כ ב' בחי', ובלק"ת פ' תצא יפ"ת הוא בחי' המקיפים ל' ומ' דצלם והיינו בחי' חי' יחידה, י"ל בחי' חב"ד כ"א כלול מיו"ד מ' הוא בחי' כח"ב כנ"ל, ובחי' הנשמה המלובשת תוך הגוף נק' אשת יפ"ת, היינו ט' מדות כ"א כלולה מיו"ד, וזהו ענין ל' צ' דצלם, וא"כ זה שמאיר מבחי' ל' מ' הנ"ל זהו בחי' משביעים אותו, כי ל' מ' גימט' שבעים שממשיכים בו מבחי' ז' דרגין עלאין וכמ"ש בזהר¹² וישב ע"פ ואשביעך כו' לאתלבשא בז' נהורין, ושרש השבועה הוא מ"ש בישעי' סי' מ"ה בי

7) מד"ר כי תשא: פמ"ז, ד. מובא גם בלקו"ת שלח נב, ב.
 8) יוצר לב האדם: בראשית ת, כא.
 9) רמ"ז וישב דקע"ט: ע"א. והרמ"ז שם האריך דיצה"ר שרשו מז' מלכין קדמאין דתהו וע"כ נק' מלך זקן – אוה"ת נ"ך ב ע' א'ק"ח, ע"ש בארוכה בפ"י מלך זקן וכסיל.
 10) כסיל גימטריא ק"כ: מא"א כ, ו.
 11) בלקו"ת פ' תצא: לו, ד. וראה אוה"ת וישלח רמא, א.
 12) בזהר וישב ע"פ ואשביעך: קפא, ב. ואשביעך בה' אלקי השמים מאי ואשביעך לאתבשר ברזא דשבע נהורין דאינון רזא דשכינא עילאה – אוה"ת בראשית ד פ' חיי שרה תשצ, ב.

2) ובס' מטפחת להר"ר ע"ג: כנראה הכוונה להספר „מטפחת סופרים“ להרב יעקב עמדין.
 3) בס' מזבח כפרה .. והוא שיטה מקובצת מהראשונים: נדפס ליוורנו תק"ע. על מס' זבחים מנחות בכורות, מקובץ מתוספות חיצוניות וגיליוני תוספות, ורבינו פרץ וריב"א תוספות טור ועוד.
 4) בס' מצב הישר: להרב שניאור זלמן דובער אנושיסקי, ווילנא תרמ"א. מהדורא בתרא שם תרמ"ז.
 5) ד"ה בשעה שהקדימו: צ"ע לאיזה מאמר הכוונה.
 6) היצה"ר נק' זקן: ראה קהלת ד, יג. וקה"ר שם. זח"א קעט, א, ובפי' הרמ"ז שם. ראה אוה"ת נ"ך ב ע' א'ק"ח.

ביאורים על התניא

ליקוטי ספר של בינונים אמרים ה

1 פרק א תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע בפני עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבו' ה' בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פ"י צדיק ורע לו שדדע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופטין כו' רשעים יצה"ר שופטין בינונים זה וזה שופטין וכו' אמר רבה כגון אנא בינוני א"ל אב"י לא שביק מר חיי לכל בריה וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב [ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיקי' בראת רשעי' כו' והא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך מעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונדוע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול למעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מוחה נק' רשע [כפ"ו דשבויעו'] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפש' לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו

מראי מקומות [מצויין לפי השורות]
1) בספ"ג דנדה: ל, ב. הגירסא שם, "דרש רבי שמלאי" ועי' במהרש"א שם. וראה באו"ת מהמגיד פו, ג [בהוצאת קה"ת]. וראה גם זח"א עו, ב. 4) אבות פ"ב: משנה יג. וראה בפ"י הרמב"ם שם וברבינו בחיי על אבות. וראה בממהר"ץ חיות בנדה ל, ב. 8) מצינו בגמרא: ברכות ז, א. שם מובא רק ד' חלוקות ומדריגה הה' בינוני נזכר שם סא, ב צדיקים רשעים ובינונים. 9) פירשו בגמרא: ברכות ז, א. 11) פ' משפטים: קיז, ב. וראה זח"ב מא, ב. 12) ספ"ט דברכות: סא, ב. ילקוט שמעוני תהלים רמז תשכה. 16) ב"ב פ"א: טז, א על הפסוק איוב ט, ז. 17) והא צדיק ורשע לא קאמר: ראה נדה טז, ב. ע"ש הלשון: ואילו רשע או צדיק לא קאמר. ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ה. 19) ונדוע דלא פסיק: ב"מ פו, א. 22) נקרא רשע גמור: ראה סנהדרין כד, ב. 24) בפ"ב דיבמות: כ, א. 25) ובפ"ק דנדה: יב, א. 26) דשבועות: לט, ב.

שינוי נוסחאות [מצויין לפי השורות]
1) [...]: ק: בלי חצאי ריבוע. משביעים: משביעין. [משביעים בכמה כתי' מהגמרא ובעין יקבץ בנדה "משביעין". וכ"ה בקיצורים והערות לתניא ע' מה. ועי' קסה. 2) תהי: ק: הוי. 3) כולו: ק: ליתא. כרשע: ק: רשע. 4) [אבות פ"ב]: ק: ליתא. 6) ה': ק: ליתא. 7) יכול: ק: יוכל. 10) וברעיא מהימנא פ' משפטים: ק: ליתא ובמקומו: ובתיקונים: פ"י. 12) וכו': ק [במ"מ]: כו. 13) ובגמרא... בריה וכו': ק: ליתא. 15) באר היטב: ק: ליתא. 16) [ב"ב פ"א]: ק: ליתא. 17) מהות: ק: ליתא. מדרגת הבינוני: ק [במ"מ]: ומדריגות הבינונים. ובכ"י ה ט: הבינונים. 18) שבודאי אינו: ק: כי אינו בודאי. בכ"י ב: שאינו בודאי. שא"כ... בשעה: ק: נמצא קטע זה לקמן בשורה 31 אחר תי' בינוני. 22) בשעה: ק: כי בשעה. [ואם... גמור]: ק: ליתא. 23) ואפילו העובר: ק: אפילו בעובר. 24) מקרי רשע: ק: ליתא. כדאיתא: ק: כדאיתא בהדיא. 25) ולא מיחה: ק: ואינו מוחה. 26) [...]: ק: בלי סוגריים. ב: כדאיתא בפ"י. 27) כמו כל: ק: כגון מי. בתורה: ק: בד"ת.

23) ואפ"ל: עי' בפסקי מהרא"י סי' רכ"א ובתשובת חוט השני סי' י"ח סוף ד"ה ואחר שנתבאר כו' וד"ה ועוד אפי', ובשאלת יעבץ סי' קיז (שהוא אצלינו סי' צו) וסי' קס"ח (שהוא אצלינו סי' קס"ז).
24) מקרי רשע: מדברי התוס' נדה יד, א ד"ה רוכבי וכן מתוספות הרא"ש שם למדתי דרשע לא מיקרי רק במה שבין אדם למקום ממה שכתבו דחמריין רובן לסטים שעושים רמאות במשאם ומתנם ואעפ"כ א' רוכב על אוכף או רוכב כאשה דלא מטרטין קורא אותן הגמרא מהן צדיקים.
26) וכ"ש וק"ו במבטל וכו': ואינו עוסק ובעמוד ב' שורה ג' אין בו אפי' עון ביטול תורה... זה את זה. ונ"ל לחלק בין מבטל מ"ע היינו שאינו לומד כלל כל היום והי' אפשר לו שאז נק' מבטל מ"ע, ועון ביטול תורה פירושו שלמד ביום זה ולא ביטל המ"ע אך הי' אפשר לו ללמוד עוד ולא למד זה נקרא עון שעל כל שעה או רגע שיכול ללמוד ולא למד יש בו עון של ביטול תורה, ונוכל לומר בפ"י כי דבר ה' בזה כמ"ש בתניא ח"ב פ"א בפ"י דברך נצב בשמים אותיות הדבור דעשרה מאמרות שבתו' וא"כ שכל חיות זמן הוא הוא דבר ה' ועי' צריך ללמוד ואם אינו לומד הוא כאלו חושב שאינו תלוי החיות בדבר ה'. אבל עצם מ"ע דלימוד התורה יש ע"ז פסוקים אחרים כמו ודברת במ וכה"ג [כת"י גיליון תניא].
26) במבטל איזו מ"ע: עי' לקמן פ"ח, ופי"א או שהיא שעת הכושר.

לקוטי הגהות לתניא [מצויין לפי השורות]
6) בשמחה ובטוב לבב: עי' מהשוה"ש פ"א [מאמר השפלות והשמחה להגאון החסיד יצחק אייזיק עפשטיין מהאמיל, תלמיד כ"ק אדמו"ר הזקן].
8) ה' חלוקות: עיין פלח הרמון וישלח צ"ה ד'.
10) צדיק גמור: עי' חסדי דוד על תוספתא סוף יומא דמחלק בין צדיק לצדיק גמור דאם עבר על ל"ת אף אם עשה תשובה אם לא עבר עליו אף נעילה של יוהכ"פ צדיק הוי צדיק גמור לא הוי.
16) בראת צדיקים: צ"ע למה לא הביא גמרא חגיגה טו, א ברא צדיקים ברא רשעים. ואולי משום דדברי אחר הם הם אף דאמרם משום רע"ק, אבל הוא אמרם.
לכאורה אפ"ל הפ"י בראת צדיקים לכבודך ובראת רשעים לכבודך שגם המה יברוכך ואמינא לה מפ"י תר"י ברכות פ"ה סי' קכ"ה ד"ה האומר יברוכך טובים.
16) והא צדיק ורשע לא קאמר: בנדה טז, ב הלשון ואילו רשע או צדיק לא קאמר.
23) נקרא צדיק: עי' או"ז ברכות קיב.
23) ואפ"ל: עי' שדי חמד ערך [?] ריש כלל מ"ז שהאריך בזה וצדקו דברי רבינו ולא כמ"ש בחוט השני. עתה ראיתי מ"ש בהגהת הר"ץ חיות עי' יבמות כ, ע"א ואין שד"ח לפני אם החכירו.

גרונום ביאורים על התניא גרונום

נשבעתי כו', כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, ודרשו מזה בנדה¹³ שמשביעים אותו כנ"ל, והפי' בי נשבעתי הוא עתיק המלוּבש בתוכיו[ת] האצי' כי לי תכרע כל ברך להיות אז אהפוך אל העמים כו', ואיזי לזאת בכח זה תשבע כל לשון תהי' צדיק כיוון שסוף יהי' כך מכח בי נשבעתי כנ"ל, ולכן בכח זה יוכל לשלוט על יצה"ר.

וזהו ענין משביעים אותו שעיי"ז מאירים וממשיכים על חשק הנשמה שבגוף מבחי' מזלי' ל' ומ' דצלם תהי' צדיק בבחי' הנשמה שבגוף שנק' צדיק כנ"ל דצלם (ל' ומ' הם בחי' שבעה ל' שבועה כנ"ל), ופי' תהי' צדיק להמשיך אור זרוע לצדיק (בדה"ס¹⁴ המה מל') עיי' שמשביעים כו', ועל ענין השבועה הכל¹⁵ נאמר נפש¹⁶ כי תחטא (תוהא) ושמעא קול אלה זהו השבועה.

עיי"ל שבועה שמשביעים אותו, ע"ד ומשביע¹⁷ לכל חי רצון (לקו"ת¹⁸ פ' מטות ד"ה עיני כל אליך כו'), דהפי' שמשביעים אותו מבחי' רצה"ע שיעשה רצונך כרצונו, שכמו שכביכול רצונו הוא למע' מהחכמה וכן יעשה רצונו שיהי' לך אה"ר שלמע' מהשכל, ע"כ עיי' השבועה משביעים אותו [ש]כול להיות בחי' צדיק, ועיי' יוכל לכבוש ז' מדות הרעות ז' שמות של היצה"ר עיי' שנוסף לו כח מז' ספי' עלאין האיש דרכו לכבוש כי היצה"ר¹⁹ יש לו ז' שמות והם נגד ז"ת דקליפה ז' היכלות, והיצ"ט ז' מדות דקדושה ג"כ ז"ת, ועיי' שמשביעים אותו מז' מדות דאצי' תהי' צדיק עיי' יוכל לנצח היצה"ר.

ויש להקשות איך משביעים אותו תהי' צדיק הלא הצדיקים מועטים ואיך משביעים אותו דבר שא"א לעמוד בו (ע' פי"ד שביאר שם), ונ"ל דהנה כ' ועמך²⁰ כולם צדיקים והק' הזוהרי²¹ דצ"ו דהא כמה רשעים בעולם, ותי' דעיי' הברית מילה נכנס במדרגה וצדיק יסו"ע על כן אם שומר בריתו, אעפ"י שעבר עבירות ונק' צדיק בבחי' זו, וא"כ די בכך על קיום השבועה ואינו נק' [ל]גמרי עובר על השבועה, ואעפ"כ המכוון שיהי' צדיק [שאינו גמור], גם ע"ד פתחו²² שערם ויבוא גוי צדיק שומר אמונים שאו' צ' פעמים אמן ד' קדושות מאה ברכות. גם כפשוטו צדיק בעל צדקה (ע' פרד"ס²³ ענין צדיק בהיותו עושה צדקה די²⁴ מחסורו למלאות פגימת הלבנה).

משביעים אותו תהי' צדיק ואל תהי' רשע: הכוונה בשבועה זו לא בגשמית הוא דאיך שייך לומר על נשמה שמשביעים בגשמי', אך הכוונה שנותנים לה כח מלמעלה, למעלה מטו"ד שתוכל להתגבר על הנה"ב, וכמו²⁵ עד"מ שבועה בגשמי' שב' בנ"א כורתים ברית שאהבתם לא תכלה לעולם, משביעים זה לזה על הכריתות ברית, היינו אפי' אשר יקרה איזו מניעה אשר יתפרדו זמ"ז, על זה כורתים ברית שאהבתם תהי' לנצח בל תמוט לעולם ועד, ולא יפסיק לאהבתם שום מניעה מבית ומחוץ, וזהו"ע השבועה שנותנים זל"ז שהוא למע' מטו"ד (עיי' לקו"ת²⁶ ד"ה אתם נצבים), כמו גבי יהונתן כתי' אשר²⁷ נשבענו שנינו כו', הכוונה שלא תפסיק אהבתם לעד למע' מטו"ד, וכן הכוונה של משביעים כו' היינו שמגביהים הנה"א למקום עליון למעלה ושם נותנים לה כח למעלה מטו"ד שתוכל להתגבר על הנה"ב. וכן גם אל תהי' רשע כו', וד"ל.

ולהבין יותר מהו ענין השבועה שמשביעים לנה"א הלא הוא מצד עצמו חפץ לעבוד ה' (ואם שתוכל להתגבר על הנה"ב מה תועיל השבועה). אך הענין ע"ד מ"ש נשבעת²⁸ ואקיימה לשמור משפטי צדקך ודרז"ל נדרים ח'

(25) וכמו עד"מ שבועה בגשמי': המשל מובא עיי' הצ"צ, ראה בילקוט פי' ומ"מ וכו' ע' יט.

(26) לקו"ת ד"ה אתם נצבים: מד, ב: „כמו למשל שני אוהבים שכורתים ברית ביניהם שלא תפסוק אהבתם שאלו היה הדבר שהאבה תלויה בו קיים לעד לא היו צריכין לכריתת ברית ביניהם, אלא לפי שיראים שמא יבוטל הדבר ובטלה האהבה או שמא יגרום איזה מניעה מבחוץ, ועיי' כריתות הברית תהיה אהבתם אהבה נצחית בל תמוט עולם ועד ולא יפרידם שום מניעה מבית ומחוץ, והיינו מפני שעושיין ביניהם קשר אמיץ וחזק שיתייחדו ויתקשרו באהבתם בקשר נפלא ולמעלה מן הטעם והדעת, שאף שע"פ הטעם ובהדעת היה צריך לפסוק האהבה או לגרום איזה שנאה אעפ"כ מחמת הכריתות ברית מוכרח להיות אהבתם לעד קיימת וכו"ו.

(27) אשר נשבענו שנינו: שמואל-א, כ, מב.

(28) נשבעתי ואקיימה: תהלים קיט, קו.

(13) ודרשו מזה בנדה: ל, ב. וראה גם בקיצורים והערות לתניא להצ"צ ע' מח.

(14) בדה"ס: כ"ה בהנדפס וצ"ע.

(15) הכל: אול צ"ל הרי.

(16) נפש כי תחטא (תוהא): ויקרא ה, א. ובתרגום אונקלוס שם.

(17) ומשביע לכל חי רצון: תהלים קמה, טז.

(18) לקו"ת פ' מטות ד"ה עיני כל אליך: פה, ב.

(19) היצה"ר יש לו ז' שמות: סוכה נב, א. ראה אוה"ת נ"ך ע' תרכה.

(20) ועמד כולם צדיקים: ישעי' ס, כא.

(21) והק' הזוהר דצ"ו: זח"א פ' לך לך צו, ב. ראה זח"ב קטז, א.

(22) פתחו שערים ויבוא: ישעי' כו, ב. וראה סנהדרין קי, ב.

(23) פרדס ענין צדיק: בערכי הכינויים.

(24) די מחסורו למלאות פגימת הלבנה: ראה טו, ה. ראה באוה"ת

וארא ע' קלה.

גרונם ביאורים על התניא גרונם

ע"א שנשבעים לאפרושי מאיסורא או לעשות איזו מצוה, וג"ז צ"ל מה שייך שבועה על זה ה"ה רוצה לעשות המצות ומה צריך שבועה ע"ז.

אך הענין הוא דענין השבועה הוא מה שמקשר א"ע לכחות עצמיים שלו שעל כוחות הגלויים שבנפש יש מנגד ומסתיר היינו הנה"ב שאינו מניחו לעשות מצוה, לכן מקשר א"ע להכחות עצמיים שלו שיהי' מה שיהי'. שא"א לעבור על השבועה, ועל הכחות עצמיים דנה"א אין הנה"ב מנגד²⁹ לזה, וכן הוא בעת שמורידין את הנשמה בגוף, וידוע דבהתלבשות הנפש בגוף הוא רק נר"ן, וע"ז מסתיר הנה"ב, לכן משביעין אותה היינו שנותנים לה כחות ר"ל שממכין לפי שגם הם היו בהעלם בתוך הגוף, ולנגד יחידה אין בלע"ז מנגד.

אך לכא' זה ניחא אם מפרשים שבועה לשון שובע ר"ל כח, או ל' שבעה ר"ל הב' מקיפים דל' מ' דצלם שזה"ע שבעה, חב"ד וכחב"ד.

אך צ"ל הלא הפירוש הפשוט שבועה היינו משביעיים ואיך יובן זה עם הנ"ל, וצ"ל דהא בהא תליא, מפני מה נמשך לו המקיפים דחי' זהו מצד השבועה, אך עיקר ענין השבועה הוא משום דשבועתו נוגע למע' קיום התומ"צ שלו.

והענין הוא דהנה מבואר הקושיא איך שייך ענין העבודה לפניו ית' הלא אם³⁰ צדקת מה תתן לו ואם רבו פשעך מה תעשה לו כו' וכמאמר א"י³¹ באיזה מהם חפץ במעשיהם של צדיקים או של הרשעים כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוא אומר זה מעשה הצדיקים, נמצא מצד עצמותו ית' אין שייך ענין העבודה, דבעבודה הוא לתקון כמו העבודה שמתקן כלי לרבו, שקודם התקון הי' חסר זאת ואיך שייך זה למעלה.

אך הענין הוא דהאמת כן הוא שמצד עצמותו אין שייך כלל ענין עבודה, אך לאחר שמצמצם א"ע בע"ס באצי' אז שייך ענין עבודה ותיקון כידוע, דכל ענין עבודה הוא להוסיף אורות באצי' לכן ע"י רמ"ח פקודין רמ"ח אברים דמלכא, כלים דז"א כבי' וגם האורות דז"א³² דזהו כ עיקר ענין שקאי על עשיית הלכים והמשכת האורות. אך אין הכוונה דעבודה הוא למדות מצ"ע ח"ו כידוע דאליו³³ ולא למדותיו, רק הכוונה דהעבודה הוא להאוא"ס ב"ה המתייחד במדות דאצי', דלאחר שמתלבש בע"ס דאצי' הלא אמרו דאיהו³⁴ וחיוהי וגרמוהי חד, וזשה"כ ועבדתם³⁵ את ד' אלקיכם הכוונה על אוא"ס ב"ה המתלבש בז"א ומל', אך מ"מ פירוש הכתוב דואותו תעבודו דמשמע דהעבודה הוא לעצמותו ית' ושם נוגע ענין העבודה ג"כ במדרי' שלמע' מהצמצום בע"ס, וכידוע דלע"ל יתגלה מדרי' גבוהות ונעלים גם מאוא"ס שלפה"צ והכל ע"י תומ"צ דעכשיו, ואיך הוא זה. אך זהו ע"י השבועה דענין השבועה הוא שנשבע באמיתות עצמותו איך שעצמותו הוא אמת כך יהי' באמת שיקיים תומ"צ, נמצא הוא מתפיס באמית' עצמותו ית', נמצא אם יחלל שבועתו ה"ה מחלל עצמותו ית' ח"ו, נמצא ה"ה מקיים המצות יותר בטוב, כי לולא השבועה הי' יכול אדם לטעות כיון שהמצות אינם נוגעים לעצמותו ית' ולא הי' נזהר בהם כ"כ, אבל כאן שנשבע באמית' עצמותו נמצא אם לא יקיים התומ"צ ה"ה יחלל עצמותו ח"ו אף שאינו פוגם אבל חילול איכא, אבל אם יקיים שבועתו ה"ה באמת אמית' ית' ומחמתו הוא מקיים תומ"צ בשביל שנשבע באמית' נמצא כשמקיים תומ"צ אח"כ נמשך בזה אמית' עצמותו ית', ה"ה ממשיך ע"י את אמית' עצמותו ית' שיתגלה למטה.

ומזה מובן ענין דלא³⁶ תשא את שם ד' לשוא ואיתא³⁷ בגמ' דכל העולם נזדעזע כה"ע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא, וכמו שאמר הא"ע דעוון לא תשא חמור מכל העוונות אף מע"ז, היינו דכל התומ"צ פוגעים רק בע"ס דאצי', אבל בשבועת שוא ה"ה מחלל אמית' עצמותו ית' ח"ו, וזהו"ע השבועה שנשבע לקיים המצות מפני שענין השבועה חמור אצלו כ"כ מאד, כידוע דשבועה שאמר הקב"ה לא תשא כו', לכן עומד בתוקף להתגבר על הנה"ב, וכן בנשמה המתלבשת בגוף מפני שחמור לה מאד ענין חילול השם לכן היא מתקשרת לח"י שלה כו'.

33) דאליו ולא למדותיו: הובא בפרדס של"ב פ"ב בשם הספרי. איה"ת ענינים ע' סה ואילך.

34) דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד: ת"ז בהקדמה.

35) ועבדתם את ד' אלקיכם: שמות כג, כה.

36) דלא תשא את שם ד' לשוא: שמות כ, ז. ואתחנן ה, יא.

37) ואיתא בגמ': שבועות לט, א.

29) מנגד לזה, וכן: בבב"ב 1823 נוסף: אין התקשרות עצמיות כזה: וכן.

30) אם צדקת מה תתן לו: איוב לה, ז.

31) א"י באיזה מהם חפץ: ב"ר פ"ב, ה.

32) דז"א . . . עצמותו ית': בהנדפס נמצא במקומו: ה"ה ממשיך ע"י את אמית' עצמותו ית' שיתגלה למטה.

גרונום ביאורים על התניא קאדאני

וגם אם יהי' בעיניו כרשע ירע לבבו ויהי' עצב וכו' ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבא לידי קלות ח"ו: וצ"ל כי לכאורה זו הקושיא יכול להיות על כל בעלי תשובה אם ירע לבבו מהעבירות שבידו יהי' עצב ולא יוכל לעבוד את הוי' בשמחה, ואם מתחרט על העבירות בלא שום עצב, יבא בודאי לידי קלות כמו שהי'. אבל באמת יש הפרש גדול בלה"ק בין מילת עוצב למילת מרירות, כי עצבות הוא הנק' בל"א (טייטקייט און פאר פולקייט), זהו בחי' עצבות בלא*1 שום חיות כלל, והוא באמת קליפה גסה מאד, היינו כשהוא בעצבות בלא שום חיות כאבן דומם, זהו הוראה שהוא מצד הקליפה, ואף שהעצב הוא מצד העבירות שבידו, כי הכלל הוא שבחי' הקדושה הוא רק בחי' חיות כמ"ש¹ החכ' תחי', והקליפה הוא בחי' מיתה כמ"ש² ימותו ולא בחכמה, היינו מקום שאין בו הביטול דכח מה הוא בחי' מיתה לכן כשהוא בבחי' עצבות כאבן דומם בלי שום חיות, זהו הוראה שהעוצב מהעבירות הוא רק מצד הקליפה, היינו שהוא ישות גמור שלבבו ירע לו מה שאינו במדריגת צדיק, היינו שאינו איש חשוב, וכמו שירע לאדם מה שאינו עשיר משום כשיהי' עשיר יהי' בהתפשטות הישות ואם לא ירע לו מאד מזה, לכן נק' בחי' זאת בשם עצבות ממש בחי' קליפת ע"ז חיבור³ עצבים אפרים, וזה הבחי' מקור הוא לכל מיני רע היינו מצד הקליפה מהעצבות יתן בנפשו נואש לומר א"כ אעשה מה שלבי חפץ

ואפי' כל העולם כולו אומרים כו': זהו ג"כ מלשון השבועה שנותנים לה כח שגם אם כל העולם (היינו השכל של העולם כו' כי באמת השכל נוטה שהוא צדיק מפני שהוא זהיר בסו"מ וע"ט בתכלית), אומרים לך צדיק אתה עכ"ז הי' בעיניך כו'.

בענין השבועה ואפי' כל העולם כולו כו' הי' בעיניך כרשע, אין זה ע"ד ציווי, רק זהו ג"כ מהשבועה, והכח שנמשך מלמעלה בהנפש שיהי' לו בחי' ביטול ומ"ה שלא ירגיש עבודתו כמו רבה וריב"ז.

וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע כו': התירוץ ע"ז נת' בפ"ג וכרשע אינו רשע ממש כ"א בינוני כו'.

וגם אם יהי' בעיניו כרשע ירע לבבו כו': התירוץ ע"ז נת' מהנ"ל כיון שלא יחזיק עצמו רשע ממש לא ירע לבבו, וכמב' בפכ"ז שלא ירע לבבו מאד גם אם יהי' כל ימיו במלחמה זו כו', אמנם למי שכבר חטא ונק' עליו שם רשע ממש, לכאו' אינו מובן היטב איך לא ירע לבבו ואיך יעבוד בשמחה, וקצת מבוא' מפל"א ומסוף פל"ד שלא יערב ויבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף, וגם יוכל להיות השמחה והשפלות כאחד, אך נמצא ע"ז מאמר מיוחד המתחיל להבין הקושיא שנת' בתניא³⁸ (מאדמו"ר מהרמ"מ) נת' שם באריכות בטוב טעם.

וגם אם יהי' בעיניו: פי' מלבד הסתירה מהמשנה (אבות פ"ב) הלא הוא גם נגד החוש והשכל, כי הרי ירע לבבו ויהי' עצב ולא יוכל לעבוד את ד' בשמחה, ועיקר העבודה הרי צ"ל בבחי' שמחה דווקא וכמ"ש עבדו³⁹ ה' בשמחה, תחת⁴⁰ אשר לא עבדת כו' בשמחה ובטוב לבב וגו' וכמ"ש במ"א.

ואם לא ירע לבבו: היינו שיעשה הסכם חזק בנפשו שלא יחוש זאת מזה ולא מידי.

יכול לבוא לידי קלות ח"ו: וענין הקלות דקאמר יובן ממה שנתבאר במ"א בענין הפרסא שמפסיק מקדושה לקלי', ובעבודה הו"ע שארז"ל צדיקים⁴¹ נדמה להם כהר, פי' שכל עון קל נדמה להם כהר, ופרסא ומסך

(1) החכמה תח"ו: קהלת ז, יב.
(1*) בלא שום חיות: ראה אה"ת בשלח ע' תלו: העצבות שלא יגיע ממנה תועלת לעבודת ה' כלל רק שתשפיל את האדם להיות כאבן דומם להיות מתיימש בעצמו.
(2) ימותו ולא בחכמה: איוב ד, כא.
(3) חיבור עצבים אפרים: הושע ד, יז.

(38) להבין הקושיא שנתבאר בתניא: נדפס בקיצורים והערות לתניא ע' מא. שם ע' קסה.
(39) עבדו ה' בשמחה: תהלים ק, ב.
(41) צדיקים נדמה להם כהר: סוכה נב, א. ראה לקו"ת אמור לב, א.

קאדאניר ביאורים על התניא גרונם

מבדיל בינים לאביהם שבשמים, וזהו"ע הפרסא בעבודת ד' אשר כל אחד צריך לעשות עצות בנפשו להיות כן תמיד, וההיפך מזה הו"ע קלות של הרשעים, (בל"א גרינגקייט בא אים איז גרינג יעדער זאך) וז"ש כאן ואם לא ירע לבבו יכול לבוא לידי קלות ח"ו, כי זהו הקלות שלא יהי' חמור אצלו כל ענין העון כי לא יעשה בחי' הפרסא הנ"ל.

ופי'⁴² בגמרא כו': הכוונה מה שחדשו בגמרא שלא נתפרש על וטוב לו כו' ורע לו כו' היינו על מדרי' אחת רק שיש מי שטוב ויש להפך, ופי' בגמרא האמת אינו כן רק שזאת ב' בחי' מדריגות צדיקים ובאמת שהאהבה תלי' מפני שהוא צדיק גמור לכן טוב לו בגשמיות וזה שרע לו מפני שאינו צדיק גמור.

וברע"מ . . . פי' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב: ר"ל הרע"מ בא להוסיף על פי' הגמ' וקאמר שמה שאמרו בגמ' צדיק ורע לו הוא מורה ג"כ על מדרי' ובחינתו, היינו שיש בו מעט רע עדיין אלא שהרע שבו כפוף לטוב, דהיינו לא נתהפך הרע אצלו בתכלית.

ומובן⁴³ מהרע"מ שיש בכל צדיק ב' בחי', צ"ג וצדיק וטוב לו, וצשא"ג וצדיק ורע לו, וההפרש בשמותיהם הוא לענין סו"מ ועש"ט, צ"ג הוא ע"ש עש"ט שאהבתו לד' הוא בשלימות. וצדיק וטוב לו הוא ע"ש סו"מ שהוא סו"מ בתכלית בבחי' אתהפכא כו', וכ"ה בצשא"ג ע"ש עש"ט היינו שעוד לא נגמר אהבתו לד' בשלימות, וצדיק ורע נק' ע"ש סו"מ במחדו"מ אינו בתכלית, אף שהרע אצלו בבחי' אתהפכא אך לא בתכלית.

לא שביק מר חיי לכל בריה: מאחר שאתה

מחזיק את עצמך בינוני א"כ מי הוא הצדיק, ועל מה קאי עלמא דכתיב וצדיק יסוד עולם קיום העולם, וכיון שמשוה עצמו לבינוני מי הוא הצדיק יסוד עולם כן י"ל. אמנם י"ל פי' אחר המחזור יותר כי באמת הפירוש הזה אינו מוכרח, וכי רבה היה גדול הדור שאמר לרבה על מה קאי עלמא והלא הי' עוד גדולים בדורו כו', אלא י"ל מאחר שאתה מחזיק לבינוני א"כ מי אנחנו כו' הלא לפי דבריו אנחנו רשעים ח"ו כו'.

היינו שנעשה אסקופה הנדרסת לחיצונים לקבל מכל מיני רע. ובחי' מרירות בלה"ק הוא דבר אחר לגמרי היפך מעצבות שהוא בלא חיות כאבן דומם, ובחי' המרירות הוא אדרבא חיות גדול וחזק מאד, בשוה כמו החיות הגדול הנראה באדם בעת שמחתו הגדולה נראה החיות בפנים עד שמגיע חיות גדול גם לאבריו החיצונים לרקד ברגלו ולספק בידו, כן הוא ממש חיות המרירות בעת שיתמרמר מדבר הנוגע לעצם חיותו ירקד ברגלו ויספק בידו ויצעק בקול גדול, וזהו ממש חיות גדול כמו מהשמחה הנוגע לעצם חיותו והוא היפך ממש מבחי' עצבות שהוא בלא חיות כלל כאבן דומם הנק' פוילקייט, שהוא התגברות יסוד עפר שבנה"ב. והמשל לזה כאשר מסרקים בשר האדם במסריקות של ברזל אינו שייך לומר שהוא בעת ההיא בבחי' עצבות, אדרבא אנו רואים בחוש שיש בו בעת ההיא חיות גדול בכל אבריו מהתנועות במרירות גדול וד"ל.

אחרי דברי הנ"ל מובן למשכיל, כמו"כ בעבודה שכמו שיש חיות גדול בעבודה בשמחה כן ממש יש חיות גדול בעבודה שמצד המרירות, וכמ"ש⁴⁴ היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה כי עבודה שמצד השמחה היא ממתת החדס שבנה"א והמרירות היא ממתת הגבורות, ובכל הנ"ל מובן הקושיא הנ"ל על מה שארז"ל שאפי' כל העולם אומרים לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע, והיינו שבאמת הוא צדיק גמור ואינו רחוק מאלקות שיהי' לו מרירות מזה, רק מוכרח להיות עצב ממה שאינו במדריגת צדיק, לכן אינו יכול לעבוד את הוי' בשמחה וד"ל.

(4) היתה לי דמעתי: תהלים מב, ד.

יש בכל צדיק ב' בחי' צדיק גמור וצדיק וטוב לו וצדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו, וההפרש ביניהם הוא בבחי' סו"מ ובבחי' וע"ט צדיק גמור הוא שכבר עבד וגמר אהבתו לה' בבחי' ועש"ט, וגם נק' צדיק וטוב לו היינו בבחי' סו"מ שכולו טוב בבחי' אתהפכא וכ"ה בצדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו בבחי' סו"מ וע"ט וד"ל כדמשמע לקמן מפ"י וי"א ע"ש.

(42) ופי' בגמרא: קטע זה נוסף מבוך 923. ובהנדפס נמצא קטע זה בשינוי: „ופירשו בגמרא. הכוונה מה שדרשו בגמ' שלא נפרש על וטוב לו, ורע לו, וזהו מדרי' א' רק שיש מי שטוב לו ויש להיפך כו', ופי' בגמ' שהאמת אינו כן רק שזהו ב' מדרי' בצדיקים, ובאמת הא בהא תליא שמפני שהוא צ"ג לכן טוב לו בגשמי, וזה שרע לו מפני שאצ"ג".

(43) ומובן: כ"ה בכת"י 923, ובהנדפס בשינוי: ומובן מרע"מ אשר

וגם להבין מה שאמר איוב [ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיקים כו' והא צדיק ורשע לא קאמר: וצ"ל כי הנה ידוע קושית הרמב"ם⁵ שאיך נק' האדם בשם (בעל בחירה) בוחר בטוב או ברע אם למעלה בוודאי ידוע מה יהי' או צדיק או רשע, וידיעת הוי' בודאי מכרחת שלא ישונה א"כ האיך נק' האדם שם בוחר, אם הידיעה מכרחת אותו, והשיב ע"ז הרמב"ם שאין ידיעת השי"ת כידיעתינו כדכתי' שנאמר⁶ החקר אלוך' תמצא, כי אין בנו כח להשיג דעתו כו', והראב"ד השיג עליו כי לא נהג מנהג חכמים, שאין אדם מתחיל בדבר שאינו יודע להשלימו, ובאמת אינו כהשגת הראב"ד כי נהג מנהג חכמים, כי באמת^{6*} נכון הלא כי כוונתו כמו שמבואר בד"ח⁷ היינו כי אף שבעצמותו ידוע שיהי' צדיק או כו' אבל אם צדיק ורשע לא קאמר בדבור, נק' בוחר בטוב שאף שהידיעה מוכרחת, אבל לא מכרחת את הנברא, כי האדם אינו מתפעל מהידיעה כי הידיעה היא בריחוק הערך מאד מהנברא, (וכמו למשל אם יחשוב איש השכלה נגד חברו לא יתפעל חברו ממחשבתו, אבל אם ידבר השכל בגילוי הדבור אזי יתפעל חברו מהשכל) כן הוא למע' אם הי' הגילוי צדיק ורשע בבחי' דבורו ית' שהוא בחי' הגילוי בודאי לא הי' נק' האדם בוחר מצד שבנפש הי' התפעלות בגילוי מדבורו ית', כי דבורו הוא חיות נגלה בנבראים בחי' ממלא, אבל אם צדיק ורשע לא קאמר בדבור, אף שבודאי ידוע הי' צדקת הצדיק ורשעת הרשע, אעפ"כ נק' בוחר מצד שבנפש הי' התפעלות בגילוי מדבורו ית', כי דבורו הוא נק' האדם בוחר מצד שבנפש הי' התפעלות בגילוי מדבורו ית', כי דבורו הוא חיות נגלה בנבראים בחי' ממלא, אבל אם צדיק ורשע לא קאמר בדבור, אעפ"כ נק' בוחר, כי מצד שהוא רחוק בערך מידיעת הוי' שיתפעל מזה שלא לקרא בוחר וד"ל. ובאמת זהו כוונת הרמב"ם בתי' ז"ל כן אין בנו כח להשיג ולמצוא דעתו כו', ועיי' בתוי"ט אבות פ"ג משנה ט"ו הכל צפוי כו' וד"ל, וא"כ לכאורה אינו מובן קושיתו, כי אף שצדיק ורשע ל"ק בדבור אבל במח' ידוע בודאי צדקת הצדיק ורשעת הרשע, וידוע שעולם הבריאה היא בחי' מח' כי התהוות העולמות הוא משם הוי' ב"ה, והי"ד הוא חכ' חיות עולם האצ"ל והה"א הוא בחי' בינה בחי' מח' הוא חיות עולם הבריאה כו', א"כ שפיר קאמר בראת צדיקים כו' ואף שצדיק ורשע לא קאמר. אך הנה ידוע מאמר הזוהר⁸ שכמה מח' יש דא לגיו מן דא, ולגבי עצמותו נק' גם בחי' חכ' בחי' דבור כמ"ש

וגם להבין מה שאמר איוב: נת' התירוץ ע"ז פכ"ז, ענין בריאת רשעים וענין בריאת צדיקים נת' בפ"ד.

בראת צדיקים בראת רשעים כו': בראת משמע כח הפועל בנפעל הוא שיהי' צדיק או רשע⁴⁴, וזה קשה דהרי צדיק ורשע לא קאמר ר"ל לא בא באמירה בגלוי, הגם שבודאי גלוי וידוע לפניו ית' וידוע בראש מה שיהי' בסוף, אבל הידיעה אינו מכריח הבחירה, אבל אם הי' אומר בפירוש צדיק או רשע הרי אז הי' מכריח את הבחירה, וזהו שהבחירה ניתנה ביד האדם כדאי' בנדה דף ט"ז ב [45] שהמלאך שואל גבור או חלש כו' וצדיק ורשע ל"ק], שנא' ועתה ישראל⁴⁶ מה ד"א שואל מעמך כ"א ליראה, הרי הבחירה נתונה להאדם [כידוע שמה שהמלאך שואל היינו משום לידע איך יעשה המזיגה כו' כידוע שלכ"א יש מזיגה אחרת מזולתו כו', ואם הי' אומר צדיק או כו' אז הי' מוכרחת לעשות המזיגה באופן כזה, ולא הי' שייך אז ענין הבחירה].

44) בהנדפס נמצא קטע זה: והרי צדיק ורשע לא קאמר, ר"ל ל"ק בגילוי, הגם שבודאי גלוי.
45) המוסגר נמצא רק בהנדפס.
46) שנא' ועתה ישראל: דברים י, יב.

6) החקר אלוה תמצא: איוב יא, ז.
6*) באמת נכון: בהנדפס: באמת תשובתו הוא תירוץ נכון.
7) שמבואר בד"ח: — דרך חיים לכ"ק אדה"א. ראה הנסמן בהערה 5.
7*) צדקת הצדיק ורשעת הרשע: ע"פ יחזקאל לג, יב.
8) מאמר הזוהר:

4) בעל בחירה: תי' אלו ליתא בבוך 924.
5) קושית הרמב"ם: פ"ה מהל' תשובה. ראה לקו"ת אמור לה, ב. במדבר טו, א. בארוכה ביאורה"ז לכ"ק הצ"צ כרך א ע' רסה ואילך. וראה שם ע' רסו בשם רבינו סעדיה גאון, ומה שהקשה העיקרים על רבינו סעדיה גאון. וראה גם באוה"ת ענינים ע' רפב ואילך בענין הקב"ה ידוע בידיעה שאינה חוץ ממנו. ראה גם באוה"ת נשא ע' רפז.

קאדאניר ביאורים על התניא גרונם

[ואם אח"כ עשה תשובה נק' צדיק גמור]:
היינו צ"ג דגמרא דהוא בינוני דתניא.

אין בו אפי' עון ביטול תורה: ר"ל שמאד מאד קשה להנצל מזה שזהו א"מ*⁴⁶ מג' דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום, אבל לא שהוא עבירה קלה, דהא לעיל אמר שעליה אמרו הכרת תכרת.

שם העצם ושם התואר **שם המושאל:** שם העצם הוא עד"מ שם האדם, שלחן, מנורה וכדומה. שם התואר הוא עד"מ שאומר על אחד שהוא חכם, נבון וכדומה. ושם המושאל הוא אשר מצד עצם מהותו אינו ראוי לשם זה, רק מפני פרט א' שיש בו

⁴⁶ (46) א' מג' דברים: ב"ב קסד, ב. ראה תניא פכ"ה (לב, סע"א).

בריאה באצי' כמ"ש במ"א, אבל באמת לגבי עצמותו אף עולם האצי' נק' כו' וד"ל.

כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה כו' ופשיטא כו': נראה מדבריו שביטול תורה חמור יותר משאר מצות, ואח"כ כ' וא"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה, ותיבת אפי' משמע שביטול תורה הוא עון קל. אך באמת אין כוונתו ח"ו שעון ביטול תורה קל, רק כוונתו שהבינוני אינו נק' רק כשנזהר כ"כ בכל המצות עד שאף בביטול תורה שהוא קשה ליזהר יותר מכל המצות, כי כל המצות יש להם זמן, לכן אין קשה כ"כ ליזהר כשיבא זמן המצוה. אבל ת"ת שזמנה בכל עת יום ולילה קשה מאד הזהירות, כי מוכרח להיות כל ימיו במלחמה עצומה, אעפ"כ לא נק' בינוני עד שאף עון ביטול תורה אין בו מצד שהוא נזהר כ"כ וד"ל.

והא דאמרינן בעלמא דמחצה על מחצה מקרי בינוני . . . הוא שם המושאל לענין שכר ועונש כו' אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה כו' ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן כו': צ"ל מעט בהרחב [ה]ביאור שם התואר ושם המושאל, כי ידוע שבכל דבר יש שם העצם ושם התואר ושם המושאל, וגם שם המושאל נק' לפעמים שם הכינוי, ושם התואר מחובר לשם העצם ולשם המושאל, רק שם המושאל נפרד הוא משם העצם לגמרי, (ועיי' בדרוש¹² בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי'). כמו למשל מין אנושי נק' אדם הוא שם העצם שלו, ובעצם נפשו יש בהעלם כח השכל נק' בשם איש חכם, או נק' חסדן כשנתגלה בו כח החסד זהו רק שם התואר ולא שם העצם, כי שם העצם הוא רק השייך לעצמותו, אבל זה השם חכם הוא רק מצד התפשטות מהעצם לגילוי בגופו לכן נק' רק שם התואר שזה שייך רק לכלי גופו, כי חומר מוחו מוכן שיתגלה בו כח השכל שבהעלם נפשו, ויש אדם אחר שאין כלי מוחו מוכן לקבל צורת השכל נק' כסיל, אף שבעצם נפשו יש בודאי בהעלם כח השכל כמו בנפש החכם, ואין חילוק בשם העצם בינו לבין החכ'. אבל בגילוי בשם התואר יש הפרש גדול. ושם המושאל הוא כמו אדם שנק' מנגן מצד שלמד מלאכת הניגון ולא מצד שכלי מוחו מסוגל למלאכת הניגון, כי יש כמה בני"א אשר אם ילמדו מלאכת הניגון יוכלו גם הם לנגן כמותו, רק שלא למדו עדיין לכן אינם נק' בשם מנגנים, מובן שקריאת איש הזה בשם מנגן אינו בשם התואר רק שם המושאל, כי נשאל שם

ברוך שאמר רד"א דאצילות".

(11) כמו: כל הקטע ליתא בכת"י 924.

(12) בדרוש בעצם היום הזה: אולי הכוונה לת"א בא ס, א.

(9) בראשית נמי מאמר הוא: ראה ר"ה לב, א.

(10) בכתבי האריז"ל שברוך שאמר הוא רד"א: סידור האריז"ל.

בסידור עם דא"ח לט, ג, מבואר בסידור האריז"ל הכוונה בפרטיות.

גרונום ביאורים על התניא קאדאני

מנגן ממלאכת הניגון, כי שם התואר היינו התפשטות מעצמותו בתוך כלי גופו מעצם, שכלי מוחו מוכן לזה. ושם המושאל הוא ההתפשטות לעצמותו מדבר זולתו נשאל השם מדבר שחוץ לעצמותו, או למשל אדם יפ"ת מצד שחיתוך אבריו הם בסדר נכון נק' יפ"ת בשם התואר, ואם אבריו אינם מסודרים בסדר נכון רק נראה יפה מצד שלבושיו יפים, מה שנק' יפה אינו שם התואר רק נשאל אליו שם היופי ממלבושיו שהם מדבר שחוץ לגופו.

וכן הוא כוונתו הא דאמרינן מחצה על מחצה מיקרי בינוני הוא שם המושאל מהצדיק, כי מצד שדינו הוא בצדק, לכן נשאל אצלו שם צדיק מהדין ונק' גם הוא צדיק, ונק' שם המושאל כי נשאל אצלו שם הצדיק מדבר שחוץ מעצמותו היינו מהדין, אבל אמיתית שם התואר הוא שנק' צדיק מצד התפשטות מעצמותו, הנה ע"ז ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שהוא התפשטות תוך כלי גופו מנה"א שהוא יצ"ט וד"ל.

אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל: כוונתו שאינו אף במדרגת צדיק שאינו גמור ואף לא במדרגת בינוני.

דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות כו', נפש אחת מצד הקליפה כו': לכאורה תיב' אחד צדיק אינו מובן, אם מדבר בעת יצירת הוולד עדיין אינו לא צדיק ולא רשע, ואם מדבר על עת גידולו שהוא כבר רשע או צדיק

דכתיב ורוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, ורוח הוא בודאי ל' יחיד וקאי על כאו"א בפרט, כמו"כ סיפא דקרא י"ל ג"כ שקאי על כאו"א בפרט, [ומשו"ה באיזה"ה⁴⁸ לקו"א הנוסחא שם וכדכתי' וזה מחוור קצת יותר מטעם הנ"ל]. ור"ל שהן שתי נפשות הוצרך לפרש הן שתי נפשות כי נפש כולל נר"נ, אבל הנשמה היא מדר' פרטית בחי' נשמה לבד.

ועו"ל כי בחי' נשמה היא בחי' נעלה וגבוה מאד, וכדאיתא בזוה"ק⁴⁹ ע"פ אשר נשמת חיים באפיו מתו, הלא לכאורה קאי זה על דור המבול שהיו רשעים ואיך אמר הכתוב כל אשר נשמת באפיו וכו' הרי נשמה היא מדריגה גבוהה כו', ותירץ שם אשר באמת קאי על הצדיקים שהיו אז שעליהם שייך לומר נשמת באפיו הם מתו קודם המבול ולא היה מי שיגין עליהם מהמבול ע"כ. הלא נראה ונגלה אשר לכל אחד מישאל אחד צדיק ואחד רשע

שמצד הפרט שהוא ראוי לקרותו בשם זה, אז שואלים עד"מ שם מאדם אחר אשר ראוי לו השם לפי ערך מהותו ונותנים לזה לפי שעה, וגם כאן הכוונה שענין שכר ועונש ראוי להקרא בשם צדיק שנכתב לחיים אז שואלין לו שם צדיק אבל לא לפי עצם מדר' כו'.

בענין שם התואר ושם המושאל כ' ששם התואר הוא על גילוי הנפש בגוף שהכלי הגוף מתוארים לקבל אור הנפש כמו שם חכם או חסדן ע' פט"ו ושם המושאל הוא המושאל מד"א שחוץ ממנו כמו מנגן מכלי הניגון או יפה מצד הלבושים שהם יפים, ושם העצם הוא שם אדם להמין בכלל.

ולכן ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור כו': ואם נאמר שצדיק נק' מי שיש לו רוב זכויות א"כ יש הרבה כאלו ולא מועטים, אלא ע"כ צ"ל שצדיק קאי על מדר' רמה ונשאה מאד, והוא שאין לו יצה"ר כלל כי הרגו בתענית.

דקדק⁴⁷ בל' דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע כו': אם כוונתו לבחי' צדיק ממש הלא כבר בירר נה"ב, ופשוט דצדיק כאן הוא שם המושאל לבחי' בינוני.

אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתי' ונשמות אני עשיתי: הראי' אינו מהפסוק, כי באמת לפי פשוטו קאי הפסוק על כללות נש"י. אלא הענין שכן הוא באמת שיש לכאו"א ב' נשמות, ומאחר שאנו יודעים זאת צ"ל שגם בפסוק מרומז זאת. ועוד י"ל שהראי' היא מפסוק, אך מרישא דקרא

49) בזוה"ק ע"פ אשר נשמת רוח חיים: זח"ג רנט, ב: בראשית ז, כב. בהנדפס מביא הפסוק כל אשר נשמה באפו מתו. – כנראה ט"ס.

47) דקדק בלשון: נמצא רק בהנדפס.
48) באיזה לקו"א הנוסחא, וכדכתיב: ראה בליקוט פי' ומ"מ – חיתריק שכן הגירסא בכמה כתבי יד.

ביאורים על התניא

ליקוטי אמרים

10

שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע מפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה מעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני*

הגהה

(ומ"ש בזהר ח"ג ד' ה"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנוא לאליהו אבל לפי השוכת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"ם פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכויות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמותת

שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגת חלוקת צדיקים ובינונים ארז"ל צדיקים יצ"ט שופמן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ד כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכויותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארז"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסמרא אתרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד

מראי מקומות
28 דרשו רז"ל: סנהדרין צט, א. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ו. וראה חגיגה ט, ב זהו מעוות שאינו יכול לתקן. כי דבר ה' בזה: שלח טו, לא. 32) והא דאמרינן בעלמא: ראה ר"ה טז, ב. קידושין לט, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. 40) ארז"ל צדיקים: ברכות סא, ב. ולבי חלל: תהלים קט, כב. 41) כי הרגו בתענית: ירושלמי סוטה פ"ה ה"ה. וראה בקרבן העדה שם. א. עי' זח"ב קז ב. ח"ג רכז ב'. ועי' . . . – [כת"י גיליון תניא]. 43) ארז"ל במדרש: יומא לח, ב. 45) וצדיק יסוד עולם: משלי י, כה. 46) בשער הקדושה: ח"א ש"א וב'. 48) ונשמות אני: ישעי' נז, טז. 50) כי נפש הבשר: ויקרא יז, יא. ראה לקו"ת שה"ש טז, ב, והוא חום הטבעי ע"ש.

שינוי נוסחאות

29) דמקרי: ק: דנקי. 31) שהוא: ק: דהוה. שהוא בינוני: ק: ואם אח"כ עשה תשובה נקי צדיק ועדיף ממנו כי במקום שבע"ת עומדי' כו' (וגם איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונדוע דלא פסיק פומי' מגירסא ואפי' מלאך המות לא יכול לשלוט בו איך יוכל לטעות במחצה עונות). [ראה שם בשינוי נוסחאות ובהערות]. (ומ"ש . . . לתורה): ק: ליתא כל ההגה"ה. 33) מקרי: ק: נקי. 34) מקרי: ק: נקי. 38) בדין: ק: נוסף: וכן הא דאמרינן בחגיגה דעובד אשר לא עבדו תרווייהו צדיקים גמורים כו' הוא ג"כ שם המושאל בודאי ודרך העברה בעלמא ור"ל שהם אנשים כשרים ומזיקים בתורת ה' וכה"ג אשכחן בדוכתי טובא: אבל. 39) של מעלת: ק: לענין מעלת. 40) צדיקים: ק: של צדיקים. ארז"ל: ק: ארז"ל בספ"ט דברכות. 41) שאין: ק: פי' שאין. 43) לכן . . . עולם: ק: ליתא. 44) אך ביאור הענין: ק: אלא הענין. 45) ז"ל: ק: ליתא. 48) דכתיב: ק: וכדכתיב. 51) היא: ק: הוא.

לקוטי הגהות לתניא

31) בהגה שורה א' דף ר"א עיין בוח"ג דף ריג ע"א וע"ב שצדיק גמור לא נטיל גלגולין כו' וצדיק שאינו גמור דבני בנין באחסנתא אחרא. צריך עיון איך לכוון זה עם פירוש רבינו, ואפ"ל כי אחרי שיש לו מה לברר מגלגול הקודם ע"כ אינם ברשותו ואינו יכול להפכם לקדושה עליונה ממש, משא"כ אם הוא מברר בשלו יכול להפכם לטוב ממש. ואפ"ל עוד כי פי' גלגולין עקומין היינו לא סתם גלגולים דגם הם יוכלו להיות צדיק גמור אך עקומין והוא כמ"ש דף רט"ו עמוד שני ברע"מ וביבמה מרכיבין מין בשאינו מינו בגין דלא יתאביד נפש המת. ע"כ הגם דמותר זאת אבל עכ"ז אינו צדיק גמור, ואפ"ל כי ר' יוסי שלקח ה' יבמות ונטע חמשה ארזים ארו עולה ח' פעמים שם הוי' זהו חידוש שמחמת גדולת ר' יוסי זכה שגם ע"י גלגול עקום מצאו צדיקים גמורים – [כת"י גיליון תניא]. 32) בעלמא: ע' רע"מ בהר קיא, א. וע' קידושין לט, ב. וע' לקו"ת ח"ה [פ' ראה] דף כ' ע"א שורה ל"ה. 37) צדיק בדינו: ע' ירושלמי פ"ד דסנהדרין. ע' הקדמת דברי נחמי' לאה"ע דף שנה ע"ב לשון צדיק אינו נופל על מי שהוא מתוקן וישר מתחלתו וכמאמר צדיק בדינו מכלל דתחלתו ה' מרושע רק שיצא צדיק.

39) שם התואר: על"ק פט"ו.
41) הרגו בתענית: ע' זח"ב קז, ב. ח"ג רכז, ב. וע' ירושלמי דברכות יד, ב [?].
בתיקוני זהר חדש דוד קציץ ל' מיני' והרגי' בגרסתיה הה"ד ולבי חלל בקרבי.
ע' מ"ש על הגהת רא"י בוך פרת עמוד תמ"ח ס"י תכט. [הכוונה להגהת הרה"ח אברהם אלי' ריבלין על הבוך מכת"י מאמרים].
47) יש שתי נשמות: היינו שנזכר בע"ח אין לך ניצוץ קטן שאינו כלול ממ"ה ובי"ן וזה זורעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה.
48) שהן שתי נפשות: ע' בלק"ת פ' תצא ע"פ כי תהיין [ע' ת"א פ' מקץ ד"ה מי כה' אלקינו בדי"ה ולהבין, ופ' מקץ ע"פ כי אתה נרי, וע"פ ואלה המשפטים] ובכתבים ע"פ וישמע יתרו.
ע"ד מספר הנפשות ושמותן נה"ב נה"ט נה"ח נה"שכ נה"א עמ"ש אצלינו ע"י בבוך עטרת דף קצ"ה סימן תשמ"ה ובכל מה שנסמן שם עוד.
51) מארבע יסודות: אפשר למצוא גם בדברים רבה פרשה ו' אות י"א ארבע מדות בנשים, גרגרניות [היינו תאות התענוגים מיסוד המים], צוותניות [דברים בטלים מיסוד הרוח], קנאניות [כעס מיסוד האש], עצלניות [מיסוד העפר].

גרונום ביאורים על התניא קאדאניר

איך אמר שגם לצדיק יש נפש מצד הקליפה, הלא מבואר למעלה שבחי' צדיק הוא בחי' ולבי חלל בקרבי ואין לו נה"ב כלל רק יצ"ט שופטן, וכוונתו בזה יבואר אי"ה בפט"ו.

יש שתי נשמות, לזאת חזר ומפרש אח"כ שהן שתי נפשות ונפשות שייך לומר גם ברשע כו'. כמ"ש בתחילה ל' נשמות יש לומר דנקט לישנא דקרא דכתי' ונשמו' אני עשיתי. ומ"ש בקרא ל' נשמות ולא נפשות, היינו משום שיש ע' פנים לתורה ולפנים אחרים צ"ל נשמות דוקא, אמנם לענינו מחזור יותר ל' נפשות.

כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה: בגאווה הוא מובן שנגבה למע', וכעס הוא ג"כ ענף הגאווה, כידוע שמחמת גיאות נלקח הכעס כי אלו הי' בענווה ושפלות וכמ"ש⁵⁰ ונפשי כעפר לכל תהי' לא הי' מקפיד על חבירו כשעושה לו נגד רצונו, כי רצונו יקר לו כ"כ, אך אם הוא גס הרוח ועב הנפש לזאת לא יכול לסבול מה שנגד רצונו ומיד מתכעס ומתקצף.

והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח: כמ"ש בתרגום אונקלוס על פסוק ויהי⁵¹ האדם לנפש חי' לרוח ממללא, כי בחי' הדיבור שייך לבחי' הרוח.

ועצלות ועצבות מיסוד העפר: עפ"י פשוט הוא משום שהוא בלא חיות כמו העפר שטבעו לירד וליפול למטה לארץ מפני כבדו, ולכן העצלים והעצבים תמיד בכבודות ואבריהם כבדים עליהם, אמנם באמת יש כוונה עמוקה, והוא כי הנה אנו רואים אשר בכל דבר ודבר יש ד' יסודות ארמ"ע, והעיקר מהיסודות הוא יסוד העפר וכנראה בחוש בעת ששורפין עץ עד"מ הרי הג' יסודות אמ"ר עולין בעשן ויסוד העפר נשאר למטה, לפי שהעפר שבעץ הוא עיקר היסוד. ובעבודת ד' מה שעיקר היסוד הוא העפר וכמ"ש⁵⁰ ונפשי כעפר לכל תהי' להיות אסקופא לכל, וידוע מאחז"ל הבא⁵² לטהר מסייעין לו מלמעלה שיוכל לילך ממדרי' למדרי' בעילוי אחר עילוי, ובלעו"ז הוא העצבות הנ"ל שהוא אסקופה הנדרסת לכל מיני רע ח"ו. והטעם הוא פשוט כי הוא אומר לנפשו נואש, וע"ז אמרו רז"ל הבא לטמא פותחין לו ויכול ליפול למטה ח"ו עד כי יפול הנופל בלתי תקומה ח"ו. וזהו שעצבות מיסוד העפר דקלי' שהוא עיקר היסוד כמו רחמנות. וד"ל.

ועצלות ועצבות מיסוד העפר: אולי יש להעיר מע' שנת' בדרוש⁵³ פרה אדומה ובכ"ד, שיסוד העפר הוא העיקר בכ"ד שמורכב מד"י ונק' חומר והג"י אמ"ר הוא הצורה ונת' בכ"ד והעיקר בד"ה ויספוי⁵⁴ ענוים בה' שמחה שהעצבות הוא היסוד והמקור לכל מיני רע ונק' נוק' דקליפה אסקופה הנדרסת לחיצוני' היפך משפלות ועפר דקדושה שהוא המקור לכל צמיחה טובה לכן יתכן שעצלות ועצבות מיסוד העפר.

בלתי הרכבה, ולכך כל היסודות הולכים וכלים בשריפה, אבל העפר שבו לא יכלה בשריפה כי כח הוא עצם פשוט שבו והשריפה לא תכלה כ"א ההרכבה שבו להיות מפרדת חלק ההרכבה שהורכב בה וכמ"ש בס' הטבע".

ראה אגה"ק סי' טו ובהנסמן בליקוט פי' ומ"מ לתניא – חיתריק לשם.

מענין ד' יסודות ראה ספר החקירה להצ"צ דף ו, ב ואילך.
(54) בד"ה ויספוי ענוים בה': סה"מ תקס"ב ע' נא. מאמרי אדה"א ג"ך ע' כו. דשם מבאר שע"י העצבות שנתעצב גורם לו נפילה ביותר, וראה שם ע' ל' דלכאורה העצבות היא מעלה טובה שהוא מתמרמר בנפשו על חטאיו שזה מביא לידי עזיבת החטא ואיך נאמר להיפך שתגורם נפילה בחטא יותר כו', ומפרש שם ההפרש בין ענוה לעצבות, שענוה הוא מצד הקדושה, ועצבות הוא מצד הקליפה ע"ש בארוכה. וראה בדרך חיים נד, ד.

(50) וכמ"ש ונפשי כעפר: נוסח אלקי נצור ע"פ ברכות יז, א.
(51) ויהי האדם: בראשית ב, ז.
(52) הבא לטהר .. הבא לטמא: שבת קד, א. ראה לקו"ת שמע"צ פח, ב פ"י, "מסייעין" לשון רבים. וראה שם ז, א.
(52*) היסוד כמו רחמנות: בהנדפס: היסוד דקלי' וד"ל.
(53) בדרוש פרה אדומה: לקו"ת חקת ס, ב, "שכל דבר מורכב מד' יסודות אש רוח מים עפר, ועיקר התהוות הגשמי הוא מיסוד העפר וג' היסודות מורכבים בו". וראה בסה"מ תקס"ה ??? ובמאמרי אדה"א פ' חקת ע' א'שצא, "שכל דבר יש בו הרכבה שהורכב בו ממקום אחר, ויש בו ג"כ החומר הפשוט היינו עצמות מהותו של אותו הדבר כמו שהי' קודם שהורכב, וכן העץ יש בו הרכבה מאש רוח מים, אבל אינם מעצמו ומהותו של העץ, כי גם אם יתוסף בו האויר ויתעבה או המים ויתפח או האש ויכווץ אין זה שינוי בגוף של עץ, אמנם האפר שנשאר בו אחר השריפה הוא החומר הפשוט שבו שהוא עצם ומהות של העץ

ביאורים על התניא

ליקוטי אמרים

ו

- מראי מקומות
60) וכל טיבו דעבדין: ת"ז תיקון ו' [כב, א]. 62) וכדאיתא בגמרא: ב"ב י, ב. וחסד לאומים: משלי יד, לד.
- שינוי נוסחאות
56) כ"ז: ק: ליתא. 57) נפש זו דקליפה: ק: ליתא. 58) והיא: ק: והוא. 59) אומות עובדי גלולים: ק: או"ה. 60) וכל: ק: ולכן כל. 61) עובדי גלולים: ק: ליתא. 62) וחסד: ק: חסד. 63) שאומות עובדי גלולים: ק: שאוה"ע. כו': ק: ליתא.
- 55 מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו החמנות ונ"ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליף נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עין הדעת טוב ורע: משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות
60 טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמיהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חמאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר בו:

הם לא הי' בהם גם זה וע"כ אסרם דוד שהם כעכו"ם כי הם רק לגרמיהו וע"כ א"א להם להחליף מדותיהם ולשנותם. ואפשר לדייק בלשון הרמב"ם [הל' תשובה פ"ב ה"ט] וזהו דרכם של זרע ישראל (הם אותם הג' מדות שזכרו בח"א פ"א שבטבע כל ישראל בתולדותם ששיכים לגוף ונה"ב) ולבם הנכון (הם ג' מדות שזכרו באגה"ק שהם מצד שנפשותיהם נמשכות ממדותיו והם שייכים לנפשה"א כמ"ש ולבי ער כשם שאין בלבך כו').

וע' במדרש תלים בובער סי' יו"ד שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל רחמנים ביישנים גומלי חסדים. וע' בוך פרת דף משה סי' רל"ב מ"ש שייך לענין זה. 58) נוגה: על"ק פל"ח.

59) משא"כ נפשות: על"ק ספ"ו ופי"ט.

59) ע' תוס' ע"ז ה, א ד"ה אין דנשמות של ישראל ושל עכו"ם אינם בגוף א', וע' ברכ"י או"ח מ"ו ס"ק ז', וע' זהר בראשית מז, א נפשאן דשאר עמין מאינון סטרי שמאלא כו'. וע' בזה"א בס"ת קסב, א אפריש יעקב בין דרגין עילאין קדישין לדרגין אחרנין דשאר עמין.

59) נפשות אומות: ע' ע"ח שמ"ח הקליפות פ"ב, עכו"ם אין בהם רק בחי' נפש לבד מצד הנוק' של הקליפות אך ר"נ הבאים מצד הזכר אין בהם כו'.

59) נפשות אומות העולם: ע' לקו"ב ח"א מז"ד בשם סידור שחסידי אוה"ע הם מנוגה.

60) וכל טיבו דעבדין האומות לגרמיהו עבדין: בתיקוני זוהר תיקון ל' בנתיב תנינא כל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא כל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין עכ"ל ושם קאי זה על ישראל שאינם לומדים גין השכינה ושאינו לומדין ריזין דאורייתא. וצריך לחלק בין טיבו שנקרא מה שמטיב בעוה"ז עם הכליות ובין חסד שנקרא מה שמתחסד עם קונו בהמשכת אורות וחסדים עליונים ע"י קיום תומ"צ דזה שייך רק בישראל דהיינו שלא לשמה שנאמר בגמ' לעולם יעסוק אדם בתומ"צ אפי' של"ש שמתוך של"ש בא לשמה. – [כת"י גיליון תניא].

61) לגרמיהו: בת"ז תיקון ו' ערב רב דכל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין, ובתיקון ל' ואפי' כל אינון דמשתדלין באורייתא כל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין. (ראה הערה דלעיל).

לקוטי הגהות לתניא

55) ועצלות: בבחי' ראה חשיב ד' מיני עצלות, עצל בביתה עצל בגופו עצל בנפשו עצל בתורה ומצות.

55) וגם מדות: ע' לקמן רפ"ז שממנה באות מדות טובות, על"ק ר"פ ל"א שאם העצבות ממילי דשמי', ולק' פכ"ו, ע' באגה"ק ד"ה והי' מעשה הצדקה שלום כו' בישראל בטבעם הם רחמנים וג"ח מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו כו' כמ"ש ויפח כו' וצ"ע. על מה שהשאר רבינו הצ"צ [בספר קיצורים והערות לתניא ע' ס] בצ"ע, אפ"ל ע"פ גמרא יבמות עט, א ג' סימנים יש באומה זו כו', משמע דבאומה זו דוקא יש ג' סימנים, דאם נמצא גם באחר אין זה סימן, ורק בשם מדה הי' לו לקרותה ולא סימן. ואח"כ מסיים כל שיש בו ג' סימנים הללו ראוי להדבק משמע שיכול להיות נמצא גם באחר. וע"כ צ"ל דשניהם אמת דיש בישראל בטבעם ג' סימנים אלו מצד שנפשותיהם נמשכות ממדותיו ית' וזה מאיר בנפשה"א שלו בטבע הנפש, אבל יש שיכולים מצד נפש המשכלת לבוא ג"כ לכלל ג' סימנים אלו, וזה יוכל לימשך אף בנה"ב ובגוף, וזה יכולים גם הגרים שרוצים להתגייר לבוא לזה, אבל באוה"ע אין סימנים אלו אף שבגוף ומכש"כ שבנפש אחרי שאין להם נפשה"א כלל, וע"כ אמר בגמרא דבישראל יש סימנים בעצם ומי שיש בו סימנים מלאכותיים יוכל להדבק באומה זו שע"י ההתדבקות ישיג הארה מסימנים העצמיים. וע"כ בכאן שבא להפריד את האוה"ע זכר הבחי' הפחותה שבסימנים שגם הם אינם בעכו"ם, ובאגה"ק מדבר במעלת ישראל, וע"כ זכר המעלה הראשונה שהם ממדותיו. ואפשר להסביר החילוק בין העצמיים או המלאכותיים, דהעצמיים הם כמ"ש בסוף פ"ב שלא לשלם לו כפעלו ולגמור לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו עכ"ל הקדוש, וא"כ מי שעושה כן בלא לימוד הוא מצד עצמו טבע הנה"א, והלימוד הוא להמשיכם בגוף ונה"ב, ודבר זה בל ידעום לאוה"ע והם אין שייך בהם זה כלל. וע' ברמב"ם פ"ט מאיסורי ביאה הי"ז הסביר חטא הגבעונים לפי שהעיון פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם והם עשו עמהם חסד והחיים בתחלה עכ"ל. הנה כאן הוא שגם ע"פ שכל וע"פ מדות של הנה"ב ג"כ היה ראוי לעשות כן, ולו עשו כן ומלאו בקשת ישראל עכ"ז לא הגיע לסימני ישראל העצמיים, אבל עכ"פ היו סימנים מלאכותיים שאז יש תקוה שברבות הזמן יתדבקו בעצמיים. אבל

גרונום ביאורים על התניא קאדאני

וכל טיבו דעבדין כו' לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמ' . . . שכל צדקה וחסד שאוה"ע עושין אינן אלא להתייהר: ההפרש בין להתייהר ובין לגרמייהו הוא, כי חסד דקדושה הוא מצד טבעו להיטיב לזולתו, וחסד דקליפה הוא רק לגרמי', כשרואה את העני בדוחק גדול א"י לסבול לראות את דחקו, לכן משפיע להעני דבר מה כדי שלא יראה אותו לפניו או שמצפה שיבא לו טובה מזה. ולהתייהר הוא כידוע ההפרש¹³ בין חסד דקדושה דאברהם ובין חסד דקליפה דישמעאל, כי גם ישמעאל ה' מכניס אורחים כאברהם, כי הכנסת אורחים דאברהם ה' שהוא ה' בעיניו כשיריים בעולם בבחי' הביטול כמ"ש ואנכי¹⁴ עפר ואפר והי' בעיניו כל כספו וזהבו שאינו שלו, לכן אמר להאורחים אחר אכילתם ברכו לזה שאכלתם משלו להקב"ה כי לא אכלתם משלי כלום, וחסד דישמעאל ה' להיפך כי ה' יש גדול והי' רצונו להשפיע לאורחים בכדי שיהי' הוא היש המשפיע והם יהיו מקבלים ממנו והיו בטלים וטפלים אליו ויגדל ישותו יותר, ואם לא ירצה אחר לקבל ממנו הי' עליו בקפידא גדולה עד להרגו מפני שאינו רוצה להבטל אליו, זהו להתייהר ולהגדיל ישותו.

13) ההפרש בין חסד דקדושה .. ובין חסד דקליפה: נתבאר באוה"ע בראשית כרך א צג, א ואילך.
14) ואנכי עפר ואפר: בראשית יח, כו.

וגם מדות טובות כו' באות ממנה כו': עי' אגה"ק סי' י"ב והי' מעשה הצדקה והנה מודעת כו' וצ"ע⁵⁵.

כמו רחמנות וגמ"ח באות ממנה: עם היות שנתבאר במ"א שזאת ירושה לנו מאבותינו דאברהם אוהבי והוא בחי' חסד וממנו נשאר לנו בירושה הכח על ענין גמ"ח בנש"י, [ועי' בתו"א⁵⁶ קול דודי בפ' שמות בענין אברהם שנקרא נדיב מפני שהוא איש חסד המתנדב חסד לכל העולמות עליונים ותחתונים], ויצחק הוא בחי' הגבורה פחד יצחק וממנו נמשך לנו בירושה הכח להיות ביישנים שהוא ג"כ ענין גבורה כמו שארז"ל אזל⁵⁷ סומקא כו', ויעקב הוא בחי' רחמנות נשאר לנו בירושה הכח מדת הרחמים, [והמשיך בחי' זו בנש"י כידוע ומבואר במ"א באריכות, ואיך קאמר כאן שזהו מהנה"ב].

אך⁵⁸ הענין הוא דמה שמבואר שזה לנו בירושה זהו ג"כ מהגוף ונה"ב שלהם ולא המשיכו ע"י עבודתם, וזהו שאמר שזאת המדות באות מנה"ב (שיש בו ג"כ טוב) ר"ל מצ"ע מלבד הניצוץ אלקית שיש בה כמו שיש בד"כ.

שיש בה ג"כ טוב: היינו מצד עצמו מלבד הניצוץ אלקי שיש בכ"ד.

שאיין בהן טוב כלל: ר"ל ג"כ ולא מצד עצמו ולא שאיין בהם כלל ניצוץ אלקי כי הרי הניצוץ אלקי המחי' ומהווה אותם וכמ"ש⁵⁹ ואתה מחי' את כולם א"ת מחי' אלא מהווה. אלא הכוונה „שאיין בה טוב" ר"ל מלבד הניצוץ שיש בתוכם.

אינן אלא להתייהר: וההפרש שבין חסד דישראל לחסד אוה"ע. הוא כי הנה עם היות שגם בישראל הוא ג"כ רק טוב דנוגה ולא טוב דקדושה, עכ"ז יש הפרש גדול בין חסד דישראל לחסד אוה"ע, והוא כי בישראל אם זאת לגרמי' עכ"ז כוונתו ג"כ בשביל זולתו, והראי' שכאשר יתן אחד לזולתו או שלא היה צריך זולתו [לכתחילה] לקבל ממנו לא היה אכפת זאת לו, ואדרבה ישמח ותגל מה שחבירו אינו עני כו', אבל בחסד באוה"ע הוא כולו לגרמי' וכאשר יתן אחר לזולתו או שלא יצטרך לו לקבל ממנו אזי יהי' ברוגז ובקצף.

והנפש דנוגה נקראת דכיא מפני הטוב שבה שקרוב אל הקדושה וגם קרובה ליתרה, עכ"ל. וראה בלקו"ב ח"א ע' כב.
56) בתו"א קול דודי: נא, א.
57) כמו שארז"ל אזיל סומקא: ב"מ נח, ב.
58) בהנדפס הקטע בשינויים.
59) וכמ"ש ואתה מחי' א"ת מחי' אלא מהווה: ראה פרדס שער ו פ"ם. ראשית חכמה שער הקדושה ספ"ו. של"ה מח, ב. תניא שעהוה"א רפ"ב.

55) וצ"ע: נראה הכוונה מה שהוקשה לו מאגה"ק הנ"ל, וכנראה שהוקשה לו מה שמובא בד"ה ויחלום תש"ח ס"ע 85 מביא מכאן פרק א' וכתב ע"ז: והנה נראה שהמדות טובות הן מחלק הטוב שבנוגה הנק' יצ"ט, ועמ"ש באגה"ק סי' יב ד"ה והיה מעשה הצדקה שלום, שישראל בטבעם הם רחמנים וגומלי חסדים מפני היות נפשותיהן נמשכות ממדותיו ית' שהחסד גובר בהן, הרי שהמדות טובות הן מהנפש עצמה . . . וי"ל לפי מ"ש בע"ח דיצ"ט הוא מלאך טוב מיצירה, ולהיות דו"א מקנא ביצ' א"כ הרי יש להם שייכות זל"ז.

גרונום ביאורים על התניא גרונום

כאשר יקמץ קצת ממנו בעצמו ואזי יספוק גם לזולתו אזי לא יעשה החסד עם זולתו. אמנם הטוב והנה"א בעצמו הוא גם אם לא יהי' לו מותרות כלל וכלל כ"א המחיות מההכרחות יתן לזולתו וכל אשר לו יתן גם באופן שלא ישאר לו כלום, וגם בלתי הרגשה ובלתי"ג לגמרי" באופן שלא ישאר לו דבר כלל וכלל. אמנם הטוב דנוגה הוא דוקא כאשר ישאר לו כו' כנ"ל. אבל לאכפ"י א"ע וליתן לזולתו לא יוכל לפעול זאת עליו בשום אופן והיינו משום שהוא בבחי' הרגשת עצמו וגם כמה שהוא נותן לזולתו הוא משום שהוא לא יוכל לסבול הצער מזולתו כנ"ל, וזהו לגרמי' כל כל אהבה חוזרת אל האוהב, וזהו ההפרש בין טוב דנוגה לטוב דקדושה.

וזה"ש אינו אלא להתייחר כו': וד"ל, וההפרש בישראל גופא בין החסד שמצד הנה"ב שמנוגה ובין הטוב שמצד הנה"א הוא כי מהטוב דנוגה לא יתן לזולתו רק כאשר יהי' אצלו מעות רווחים ויהי' לו על כל הצטרכותו אזי יתן גם לזולתו משום שלא יכול לסבול הצער והרחמנות של זולתו, אבל בעת שאין לו לעצמו ברויח כ"כ מעות על כל הנ"ל לא יתן לזולתו כי אזי צריך הוא לקמץ מעט ממנו וזה לא ירצה זהו מק"נ, אבל הטוב דנה"א שגם אל לא יהי' לו מותרות כלל וכלל, כ"א בצמצום השפע מ"מ יתן לזולתו וכל אשר לו יתן בעד זולתו, זהו ההפרש בין טוב דנוגה לטוב דקדושה. אבל"ו כאשר לא יהי' מרוחי במעות כ"א באופן

